

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

Edukační specifika waldorfské školní družiny

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Vypracovala:

Bc. Simona Rajnohová

Brno 2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezikoborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Simona RAJNOHOVÁ**
Osobní číslo: **C11093**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:

Téma práce: **Edukační specifika waldorfské školní družiny**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na: Školní družinu ve waldorfské škole jako navazující činnost dle zásad waldorfské pedagogiky. Hlavním obsahem budou konkrétní zkušenosti s aktivitami rozvíjejícími všestrannou osobnost dětí a jejich klíčových kompetencí v mladším školním věku. Zaměřím se na specifický přístup a řešení výchovných problémů v konfrontaci s různými typy přístupů rodičů, způsobů výchovy a rodinného prostředí. Popíši, jak se řeší konfliktní situace ve waldorfské družině, jak je dítě motivováno k nápravě a čím se snaží vychovatel těmto situacím předcházet. Že je, mnohdy družina chápána jako místo, kde se děti odkládají, aby přečkaly čas do odchodu domů, do kroužků apod. Součástí práce bude výzkum zaměřený na problematiku edukačních specifíků ve waldorfské školní družině a na prevenci a řešení výchovných problémů v tomto prostředí.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GARLGERN, F.: *Výchova ke svobodě*. Praha: Baltazar, 1. vydání 1991

GRECMANOVÁ, H.: *Waldorfská škola*. Olomouc: Hanex, 1996

HÁJEK, BEDŘICH, PÁVKOVÁ J.: *Školní družina*. Portál 2011

HOLEYOŠOVSKÁ A.: *Zájmová činnost ve školní družině*. Portál 2009

CHRÁSKA, M.: *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007

REUYSOVÁ E., VIEHOFFOVÁ H.: *Jak s dětmi trávit volný čas*. Portál, 1996

STEINER, R.: *Waldorfská pedagogika Metodika a didaktika*. Semily: Opherus, 2003

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlbacher, Ph.D.
vedoucí katedry

PhDr. Miroslav Jozl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ze Simona Fajsteka
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně *28.3.2019*
.....

Jan Pejšoch
.....
Přípis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nezávisle zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby poskytnutých databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpisy vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být uct namoře pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy, nebo není-li tak určeno, v místě provozní ústředí vysoké školy. Tak se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisk, opisu nebo rozmnožení.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledky obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3.

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, nýbrž-li účelů přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obecního prospěchu, k rvače nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené zájem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Uplatní-li autor školního díla užití svobod bez výhradního omezení, mohou se tyto svobody domáhat nastavením obvyklého projevu jeho vůle v rozsahu ustanovení § 35 odst. 3 zmíněná ustanovení.

(2) Nevě-li, rozhodne jím, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněným zájmem školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výsledků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; právo se uplatňuje k výtiskům či rozmnožením školního nebo školského či vzdělávacího díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Abstrakt česky:

Ve své diplomové práci se zaměřuji na specifika waldorfské družiny. Poukazuji na řešení výchovných problémů z pohledu waldorfské pedagogiky. V kvalitativním výzkumu analyzuji řešení těchto situací z pohledů vychovatelek, pedagogů i rodičů školy. Definuji provoz, prostředí a náplň práce vychovatelek ve školní waldorfské družině. Popisuji, proč jsou školami komunitními a do jaké míry jsou aktivní v zájmovém vzdělávání.

Klíčová slova:

Waldorfská pedagogika, školní družina, klíčové kompetence, výchovné problémy, zájmové vzdělávání, temperamenty, vychovatelky

ABSTRACT

In my thesis, I focus on the specifics of the Waldorf party. I refer to the solution of educational problems from the perspective of Waldorf education. In qualitative research, analyze solutions to these situations from the perspectives of governesses, teachers and parents of the school. Defines the operation environment and job governesses in the Waldorf school party. Describe why schools are community and to what extent are active in interests of education.

Keywords:

Waldorf education, school club, core competencies, upbringing problems, leisure education, temperament, governesses

Poděkování

Děkuji Mgr. Petru Sýkorovi, Ph.D za čas, který mi věnoval a za cenné rady a připomínky. Dále bych ráda poděkovala všem pedagogům Waldorfské školy Brno za veškerou spolupráci a vstřícnost při psaní mé práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury, který je v práci uveden.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

.....
Podpis

OBSAH

Úvod	9
1 Charakteristika školní družiny v tradiční a waldorfské škole	11
1.1 Školní vzdělávací plán družiny.....	11
1.2 ŠVP waldorfské družiny.....	12
1.3 Komparace družin.....	15
2 Děti mladšího školního věku 6-11 let	21
2.1 Vývojová stadia dítěte.....	21
2.2 Charakteristika dětí mladšího školního věku.....	23
2.3 Pedagogické přístupy k dětem mladšího školního věku.....	25
3 Waldorfská družina jako součást komunitní školy	28
3.1 Školní družina součástí otevřené školy.....	28
3.2 Propojení s volnočasovými aktivitami.....	30
3.3 Prostředí družiny – vybavení.....	33
3.4 Řešení výchovných obtíží.....	35
4 Činnost waldorfské družiny	39
4.1 Pracovní náplň vychovatelky a vedoucí vychovatelky WŠD.....	39
4.2 Pracovní zařazení vychovatelek.....	42
4.3 Průběh školního dne v družině.....	44
4.4 Spolupráce pedagogů a rodin.....	49
5 Analýzy rozhovorů	52
5.1 Metodologická východiska.....	52
5.2 Analýza rozhovorů s vychovatelkami.....	53
5.3 Analýza rozhovorů s pedagogy.....	56
5.4 Analýza rozhovorů s dětmi.....	57
5.5 Analýza rozhovorů s rodiči.....	58
5.6 Shrnutí rozhovorů.....	59
Závěr	63

Resumé.....

Seznam použité literatury:.....

Seznam příloh, obrázků a grafů:.....

Úvod

Ve své diplomové práci se zaměřuji na specifika školní družiny ve waldorfské škole jako navazující činnost dle zásad waldorfské pedagogiky. Hlavním obsahem jsou konkrétní zkušenosti s aktivitami rozvíjejícími všestrannou osobnost dětí a jejich klíčových kompetencí v mladším školním věku.

Cílem práce je analýza specifík řešení výchovných problémů ve waldorfské školní družině a přiblížení prostředí. Popisuji stěžejní spolupráci vychovatelek ve waldorfské školní družině s kolegy a rodiči dětí. Následným smyslem mé práce je využití těchto získaných poznatků pro další zkvalitnění práce ve své profesi vedoucí vychovatelky.

Na vypracování práce a kvalitativního výzkumu jsem měla osobní zájem z důvodu zkvalitnění činností ve waldorfské škole.

Waldorfská pedagogika vychází z filozofického směru antroposofie založeného Rudolfem Steinerem. Antroposofie zkoumá vývoj člověka po stránce fyzické, psychické, sociální a duchovní. V mnoha ohledech se shoduje s moderní vývojovou psychologií. Na základě poznatků o vývoji člověka zavádí waldorfská pedagogika do vyučování poznatky a vědomosti přiměřeným způsobem pro konkrétní období věku dítěte. Obdobný způsob vyučování navrhoval již J. A. Komenský.

Činnost waldorfské družiny navazuje na zásady waldorfské pedagogiky, jež pěstuje v dětech zdravé sebevědomí, rozvíjí smysl pro odpovědnost za vlastní jednání, podporuje a kultivuje tvořivost dětí, probouzí v nich touhu po poznání a podněcuje je k soustavnému rozvíjení vlastních schopností a dovedností.

Rodiče často kladou velký důraz na vzdělávání dětí a mnohdy nevěnují dostatek času na zajišťování smysluplného trávení volného času svých dětí. Waldorfská družina proto nabízí adekvátní možnosti trávení volného času pro spokojenost těchto rodičů i dětí.

Waldorfské školy jsou založeny z podnětů a potřeb rodičů budoucích žáků školy a jsou školami komunitními, proto se zaměřuji nejen na pobyt žáků ve výuce, ale také na odpolední zájmovou činnost. Ve školách jsou v nevelké míře zastoupeny také aktivity pro rodiče a příznivce škol. Ve své práci se snažím o zmapování veškerých činností, které školy pro děti samy organizují nebo je zprostředkovávají.

Popisuji specifický přístup a řešení výchovných problémů v konfrontaci s různými typy přístupů rodičů, způsobů výchovy a rodinného prostředí. Jak se řeší konfliktní situace ve waldorfské družině, jak je dítě motivováno k nápravě a čím se snaží vychovatel těmito situacím předcházet. Jak je družina v takové škole součástí celku a vzájemně se propojuje.

Adekvátní rozdíly z družin tradičního vzdělávání popisují v první teoretické části práce.

Věnují se také práci a povinnostem vychovatelek, jak se nadále vzdělávají, jakou mají motivaci a v čem vidí překážky ve své profesi, nebo naopak výhody oproti jiným tradičním školám. Tato práce slouží jako jedna z metodických pomůcek pro vychovatelky ŠD nebo pro nástin uchazečům o zaměstnání ve waldorfské škole.

Moje práce je složena ze dvou částí, v první teoretické popisují waldorfský vzdělávací systém a volnočasové aktivity pro děti mladšího školního věku. Zaměřuji se na školský vzdělávací systém waldorfské družiny. Dále pak konkrétní popis chodu družiny a činnost kroužků s ní spojených. Pro nalezení specifik a odlišností, v teoretické rovině, zaznamenávám také stručně systém a principy klasické školní družiny. V teoretické části využívám zejména metodu obsahové analýzy textů odborných, metodických a provozních dokumentů. Ve své práci využívám poznatků a zkušeností ze své dosavadní praxe z Waldorfské základní školy a mateřské školy Brno. Nezbytné informace jsem získávala buď přímo nebo přes kolegy z Waldorfské školy Příbrami, Waldorfské základní a mateřské školy Ostravy, Waldorfské základní školy Wlaštovka Karlovy Vary, Základní školy waldorfské z Českých Budějovic a také Waldorfské ZŠ a MŠ Olomouci.

V empirické části analyzuji specifika řešení výchovných problémů ve waldorfské školní družině. Zjišťuji, jak je důležitá úzká spolupráce vychovatelek ve waldorfské školní družině s kolegy a rodiči dětí. Konkrétní poznatky jsou získané z waldorfské školy, kde působím, a ostatní od kolegů z dalších waldorfských škol z ČR i ze zahraničí.

V empirické části využívám vzhledem ke zvolenému typu výzkumu (kvalitativní) zejména metodu rozhovoru, ale také obsahové analýzy textů metodických a provozních dokumentů.

„Potřebujeme lidstvo, které vyvine skutečné sociální impulsy z největší hlubiny nitra.

To ale musí vzejít z jiných škol. Každému člověku musí záležet na tom,

co bude z příštích generací. „

Rudolf Steiner, 24. února 1921¹

¹ Rudolf Steiner: Erziehung zum Leben (Výchova pro život), GA 297a, Dornach (Švýcarsko), 1998, s 29

1 Charakteristika školní družiny v tradiční a waldorfské škole

1.1 Školní vzdělávací plán družiny

Školní družina je školské zařízení pro děti mladšího školního věku, které zde tráví svůj volný čas před výukou a bezprostředně po ní, s využitím do pozdějších odpoledních hodin. Jde již o mimoškolní aktivity, které se konají pod dohledem vychovatelek ŠD. Školní družina je řízena dle Školského zákona a řídí se zejména vyhláškou MŠMT č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání.² Jde o důležité zařízení při výchově dětí mimo výuku. Družina by měla být partnerem rodiny a školy, jež se uplatňuje při výchově dětí. Vytváří dětem příjemné prostředí, kde strávený čas využijí činnostmi, které jsou pro ně zábavou a zároveň rozvojem praktických a sociálních dovedností. Střídají se zde činnosti rekreační, odpočinkové, zájmové i pracovní se zaměřením na empatii, kreativitu, komunikaci a individuální přístup. Většina škol se snaží o zajištění zájmové vzdělávání přímo v prostorech svých škol. „Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech“.³

Družina není pokračováním školního vyučování. Plní funkci sociální, zabezpečuje odpočinek, rekreaci, ale i zájmové činnosti. Činnost ŠD je zajišťována personálně, materiálně, řídicími a kontrolními podmínkami. Družiny ve svých kompetencích rozvíjí smysluplné trávení volného času. Například výchovou ke zdravému životnímu stylu, posilováním komunikačních dovedností apod.

Každá družina se řídí právními předpisy, školním řádem a pravidly BOZP. Většina družin do svých odpoledních aktivit zahrnuje dostatek zájmového vzdělávání: pohybové a tělovýchovné aktivity, výtvarné a estetické dílny, rukodělné činnosti, hudební či taneční dovednosti, literární, dramatické, přírodovědné a vlastivědné činnosti. Během několika posledních let se v družinách objevují nástroje moderní výpočetní techniky, a to v podobě audio přehrávačů, televizí, počítačů, videopřehrávačů apod.

Již historie napovídá, že funkce družiny je potřebná a důležitá součást škol od samotného prvopočátku povinné školní docházky. Povinná školní docházka byla zavedena v roce 1774 v době, kdy pracující rodiče zůstávali dlouho do odpoledních hodin v rozjíždějících

² Hájek B., Pávková J. a kolektiv, Školní družina, Praha 2011 Portál

³ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, školním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

se manufakturách, a takto vznikala výchovný sociální problém těchto dětí. Péče dobročinných spolků a charitativních činností tento problém z počátku zajišťovala formou zábavných a vzdělávacích akcí nebo prázdninových pobytů.

Avšak důležitá byla doporučení pro používání mírných výchovných metod, omezení zákazů a příkazů, pedanterie a snaha o vytvoření radostného ovzduší plného pohody. Částečně bylo v útulcích zajištěno i stravování. Za velmi pokrokový lze považovat požadavek pedagogické kvalifikace vychovatelky, kterou byla zpravidla zkušená industriální učitelka (učitelka ručních prací). Od roku 1931 se místo názvu útulky začalo používat označení družiny. Změna názvu souvisela také se snahami klást zvýšený důraz na výchovnou stránku oproti sociálně – charitativní. Doporučovala se docházka do družiny i pro děti, které nebylo možno označit jako chudé. Předpokládalo se, že díky práci kvalifikovaného pedagoga budou děti lépe využívat čas po vyučování.⁴ Tato myšlenka zůstává aktuální i do těchto dnů. Samozřejmě se situace díky společenským změnám a velké zaměstnanosti žen po roce 1945 usměrňovala natolik, že v 1948 se na základě školského zákona družiny staly součástí škol. Od roku 1978 se mohou sice zřizovat samostatně jako mimoškolní aktivita, ale tato možnost není příliš využívána. Do dnešních dnů je smysl družin víceméně zachovávan.

1.2 ŠVP waldorfské družiny

Družina na waldorfské škole je také řízena dle Školského zákona a řídí se zejména vyhláškou MŠMT č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání.⁵ V určitých bodech ve výše popsaném popisu se činnosti waldorfské družiny s činnostmi v družinách tradičního vzdělávání shodují. Nicméně jejich specifika waldorfských družin jsou znatelná.

Metody waldorfské výchovy jsou založeny na hlubší znalosti psychiky dítěte. Podle R. Steinera je výchova živým procesem mezi učitelem, rodiči a dítětem. Není jednostranně zaměřena pouze na intelekt a paměť, ale na vývoj celého člověka a rozvoj jeho samostatného myšlení, estetického citění a vědomého morálního postoje. Vyučovací témata jsou řazena tak, že respektují věkovou kategorii žáků (např. psací písmo vyučováno v druhém či třetím ročníku). Ve školách neplatí nějaká výkonnostní norma, ale jde o

4 Hájek B., Pávková J. a kolektiv Školní družina, 3. aktualizované vydání 2011 str.20

5 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání a prováděcí vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání

výkon, kterého je žák schopen, a proto se nepropadá. ⁶Je nezbytné, aby žáci po nástupu do školy tohoto typu zůstávaly do devátých tříd, nejlépe do dvanácté třídy. Vzhledem k specifickému vzdělávání může být vzdělávací proces správně ukončen.

Waldorfské školství nebylo nikdy přijatelné pro totalitní, nacistické nebo komunistické ideje, protože cílem této pedagogiky vždy byla a je svobodná osobnost, snaha o rozvoj jejího nadání a lidské jedinečnosti v rámci celé společnosti. Waldorfská pedagogika neprosazuje ve školství ideologický nebo státní monopol, ale umožňuje rodičům přirozené právo na svobodnou volbu školy a právo dětí na harmonický vývoj osobnosti. Výuka se zaměřuje na intelektuální, pohybové, umělecké i sociální potřeby dětí. Pěstuje v dětech zdravé sebevědomí, jež se utváří díky respektu k individualitě žáka slovnímu hodnocení, které umožňuje ocenit i relativní zlepšování jedince. Každý žák si v široké nabídce vyučovacích činností najde alespoň jednu oblast, ve které vyniká. Je zde rozvíjen smysl pro zodpovědnost a toleranci. Děti se učí podřídit své zájmy třídě. Proto se na školách mezi sebou nesoutěží, naopak se oceňuje spolupráce. ⁷

Mezi hlavní rysy waldorfské pedagogiky patří učení v souvislostech umožněné výukou v epochách. Po hlavním, neboli epochovém vyučování, které trvá 1 hodinu a 50 minut, je velká přestávka s volným pohybem na školním hřišti. Následují cizí jazyky, kreslení forem, výchovy, eurytmie, řemeslné dílny nebo názorná procvičování z výuky hlavních předmětů. V těchto případech se jedná o 45 minutové vyučování. Typické pro waldorfské školy je, že nefunguje klasické zvonění, neboť každá třída využívá svého individuálního hudebního nástroje. Epochové vyučování je rozděleno na rytmickou, pracovní a vyprávěcí část. V praxi to znamená, že po celý jeden měsíc je vyučován jeden předmět, např. matematika. Žákům je předáváno učivo v souvislostech a v návaznosti. Klade se velký důraz na prožitek a zkušenost, pracuje se s rytmem. Ve výuce nepoužívají žáci učebnice, ale vytvářejí si své vlastní knihy. Ve školách se využívá slovního hodnocení a neznámkuje se. Tyto předpoklady se odrážejí i na dění v družině. Z mnoha důvodů je počet základních waldorfských škol v České republice evidován momentálně na patnáct. Mnohem více je v naší zemi škol mateřských a waldorfských iniciativ a sdružení. Pokračovat v místě školy na středním stupni – lyceu mohou žáci v Ostravě, Praze, Příbrami a Semilách. Smyslem družiny je zabezpečit dětem odpočinek, rekreaci i zájmové činnosti. Waldorfská družina vychází ze vzdělávacího programu waldorfské pedagogiky a je nedílnou součástí

⁶ RICHTER, T. Vzdělávací plán pro 1. - 12. ročník Waldorfské školy, AŤS Praha 2013 str. 18
⁷ Rajnohová S. Bakalářská práce: Děti a učitelé v prostředí waldorfské školy 2011

školy. Družina je určena dětem z prvního stupně a společně se školním klubem a volnočasovými aktivitami tak vytváří komunitní školu. Snaží se o rozvoj osobnosti dítěte po všech jeho stránkách s vědomím sounáležitosti s okolním světem. Časové schéma waldorfské družiny vychází z potřeb dětí a rodičů s ohledem na vzdělávací program.

Dle waldorfské pedagogiky se ve školách rozvíjí myšlení, citění a vůle a není tomu jinak ani v družinách. Jedním ze specifíků waldorfské družiny je úzká spolupráce s rodiči. Tento důležitý pilíř waldorfské pedagogiky je uplatňován také v rámci školní družiny. Přivítací rituály jsou součástí odpoledního každodenního programu družiny. Nabídka pravidelných činností je dána týdenním programem, který se skládá z plánů pro školní rok. Příprava na vyučování vychází ze spolupráce s učiteli i dětmi, většinou se zaměřuje na rukodělné činnosti dětí. Aktivní i klidové odpočinkové činnosti navazují na prožitky z vyučování, ale zejména jsou určovány koloběhem roku. Spontánní aktivity probíhají průběžně v bezpečném prostředí družinových tříd.

Družina úzce spolupracuje s jinými partnery v oblasti zájmového vzdělávání, jež působí přímo v budově školy. Vychovatelky družin se aktivně podílejí na organizaci a zajišťování všech mimoškolních kroužků při škole. Po přivítání se střídají činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové i pracovní, probíhající po vyučování v prostředí vhodném pro děti a dané aktivity, které prohlubují vztah a sociální dovednosti mezi žáky různých věkových skupin.

Nabídka pravidelných činností je dána týdenním programem. Příprava na vyučování vychází ze spolupráce s učiteli i dětmi. Aktivní i klidové odpočinkové činnosti navazují na prožitky z vyučování, které dle potřeb dětí doplňují a kompenzují. Spontánní aktivity probíhají průběžně v bezpečném prostředí. Motivace je důležitou součástí každodenního pobytu dětí v družině i slavností a dalších akcí vycházejících z rytmického průběhu školního roku, na nichž se podílí i rodiče. Metodika vychází z prožívání, pozorování, experimentování, na které navazuje vzpomínání, popisování, charakterizování a snaha o zpracování, analyzování a zobecňování.

Základním předpokladem waldorfské pedagogiky je výchova ke svobodě. „Učitel nepotřebuje antroposofii, aby ji při vyučování bezprostředně vykládal (ba naopak je to zakázáno), nýbrž pro své vlastní vzdělávání. Rudolf Steiner zdůrazňoval často velmi důtklivě, že pedagog může takovým vnitřním školením podstatně zlepšit svou schopnost používat svou metodu a vnímat vývoj dítěte.“⁸

⁸ GARLGERN,F., KLINGBORG, A.: Výchova ke svobodě. Asociace waldorfských škol, 2. vydání 2013 str. 103

Metody práce volí pedagog podle pedagogických potřeb své třídy tak, aby rozvíjel svobodnou vůli, radost z vědění a zvědavost. Z Rámcového vzdělávacího programu čerpá ŠD z oblastí rozvoje osobnosti, všeobecného vzdělávání, sociální soudržnosti, toleranci a vlastenectví, hodnot a tradic našich i jiných národů, životního prostředí, bezpečnosti a ochrany zdraví.

1.3 Komparace družin

Ve své podstatě je smysl a potřeba družin v každém typu škol naplňována. Ve waldorfských družinách, stejně jako v těch tradičních, se řídí dle Školského zákona. Uplatňují se zde prvky potřeb dětí mladšího školního věku. Skladba činností v družině během dne se shoduje s ŠVP dané školy. Přesto jsou waldorfské družiny svými specifickými přístupy a metody odlišné. Intenzivní spolupráce školy a rodičů je pro vznik a chod waldorfské školy nezbytná. Uvádím pro příklad několik stěžejních příkladných rozdílů v těchto družinách:

Tradiční družiny / Waldorfské družiny

Oproti školám s tradičním vzděláváním, kde dochází ke kontaktu učitelů s rodiči převážně při čtvrtletním hodnocení. Setkání pedagogů a rodičů se stává formální vynucenou záležitostí. Naopak ve waldorfských školách jsou rodiče účastni na třídních schůzkách měsíčně, u většiny slavností roku jsou rodiče těchto akcí garanty a s pedagogy velmi úzce spolupracují.

Děti nejsou vedeny k soutěživosti, je v nich probouzena touha po poznání a podněcuje se v nich rozvíjení vlastních schopností a dovedností. Waldorfská pedagogika pěstuje v dětech zdravé sebevědomí a rozvíjí v nich smysl pro zodpovědnost za vlastní jednání. *Tradiční družiny pořádají rozmanité soutěže, které vyzdvihují pouze úspěšné jedince a někdy se těžko v těchto souvislostech vyzdvihují poražení. V dětech se při dobře neuchopené situaci může probouzet pocit méněcennosti.*

Waldorfské družiny se liší již samotnými prostory vybavené převážně přírodními materiály a typickou vnitřní výmalbou. Specifickými waldorfskými pomůckami, hrami a materiály k rozmanitým činnostem. Družiny jsou uzpůsobeny ke kreativnímu rozvoji dětí, mezi které se řadí i samotná výroba hraček určených k následným hrám. (Ovčí rouna, filc, látky, přírodniny, různé druhy dřeva, nářadí, nástroje...). *Družiny v tradičních*

školách disponují převážně materiálem plastovým a tzv. hračkám již „hotovým“. Ke kreativním činnostem je vedena jen určitá menší skupina dětí. Vybavení družin, se mnohdy pyšní multimediální technikou jako jsou například (televize, počítače, přehrávače...). Pedagogové školy si své získané pedagogické vzdělání rozšiřují a doplňují na seminářích waldorfské pedagogiky. Dále se dobrovolně účastní přednášek a metodických společných výjezdů školy. Vzdělávání si většinou doplňují jen na základě požadavků a apelování školy.

Waldorfské školy je pořádají od první až do deváté třídy. Vychovatelky ŠD doprovází své kolegy na školách v přírodě. V tradičních školách se účastní škol v přírodě pouze děti z prvního stupně.

Učitelé ve waldorfských školách pracují s myšlenkou, která jim usnadňuje práci při řešení problémových situací. Vědí, že dle metodických poznatků Rudolfa Steinera musí působit tak, aby dětem pouze nepopisovali to, co je pravdivé, dobré, krásné, ale tím opravdu byli. Na dítě totiž přechází to, čím učitel je, nikoliv to, co vyučuje. Všechno učení by mělo být před dítě stavěno jako vzor a mělo by být uměleckým dílem, ne teorií.⁹ V tradičních školách se ve svém výchovném působení, obzvláště v družinách uplatňují mnohdy nadřazené vztahy vůči dětem. Vychovatelé občas zaměňují své autoritativní chování s nadměrně nadřazeným až dominantním.

Nezbytná a samozřejmá je také každodenní komunikace s rodiči (pouze cca 15% rodičů z 90 přihlášených chodících dětí do družiny je neaktivních), rodiče se pohybují v prostorách šatny, v případě dohodnuté výpomoci navštěvují třídy, chodby a další prostory družiny (znají důvěrně prostředí, ve kterém jejich dítě tráví každodenní odpolední čas, a mohou se pod dohledem pedagogů nebo personálu školy podílet na jeho zvelebování). Z těchto přímých setkání vychovatelek a rodičů vychází velmi úzká spolupráce. Spolupráce, která se vyvíjí a zdokonaluje s každoročně se obměňujícími rodiči nových prvňáčků, kde jsou ve větší míře zastoupeni rodiče sourozenců z vyšších ročníků. V tradičních školách se rodiče do školy dětí nezapojují v takové míře. Jejich podíl zájmů směrem ke škole je víceméně dobrovolný. Nemusí přes rámec povinností jakožto zákonných zástupců přesahovat.

Jak jsem již uváděla v úvodu, waldorfské školy a hnutí vznikají z potřeb rodičů a proto se na chodu vzniklé školy podílejí minimálně po dobu, kdy školu navštěvují jejich děti. Mnohdy se z takových rodičů stanou i kolegové v řadách učitelského sboru. Již při

⁹ Antroposofie a pedagogika: Rudolf Steiner AWŠ ČR 2011 str. 64

samotném zápisu dítěte do WMSŠ nebo WZŠ je s rodiči veden rozhovor, díky kterému se rodiče dozvídají, v jaké míře bude potřebné jejich zapojení do chodu nejen třídy, ale celé školy. Počínaje seznamovacím celodenním výletem nebo pravidelnou měsíční účastí na třídních schůzkách. Waldorfské školy jsou tvořeny nejen dětmi, učiteli, ale i rodiči, a tak všichni tráví v prostorách školy mnohem více času, než je tomu zvykem u škol běžného vzdělávání.

Tradiční školy jsou ještě stále ve většině případů určeny pouze pro děti a pedagogy. Ohraničeny šatnami a zámky, které jsou pro rodiče nedotknutelné. Jen několikrát do roka je rodičům umožněno nahlédnout do prostor, kde jejich děti tráví většinu dní. Jsou rodiče, kteří s důvěrou a ve svém pracovním vytížení s vděkem do takového zařízení své děti s láskou předají. S lehkým vědomím, že oni sami takovým vzděláváním prošli. Ale jsou rodiče, kteří mají možnost podílet se na vzdělávání a uspořádáním volného času svých dětí aktivněji a rádi této možnosti využijí. Z mého pohledu jsou právě pro takové rodiče vhodné alternativní školy, kde je s vděkem jejich aktivita přijímána. I když waldorfské školy jsou zakládány na antroposofických pilířích a k alternativním se neřadí, právě v těchto školách a školkách se rodiče mohou nejvíce projevit.

Běžný chod a vybavení družin v tradičních školách je většinou závislé na ročním rozpočtu škol. Musí se spolehnout na pedagogický sbor a většinou bývá problém s oslovením rodičů k aktivitám, které přesahují vyplývající povinnosti. Tradiční školy využívají v tomto směru darů a příspěvků škole, které jsou většinou nárazové.

Samozřejmostí školy je být součástí Asociace waldorfských škol v ČR, která uděluje status užívat značku Waldorfská škola. Každá waldorfská škola má před sebou sdružení nebo iniciativu rodičů, která se o vznik takové školy zaslouhuje. Tato sdružení po otevření waldorfské školy nezanikají, ba naopak jsou nedílnou podpůrnou součástí školy. Rodiče do sdružení posílají příspěvky a sdružení přispívá na nadstandardní pomůcky pro děti, přispívá na vzdělávání pedagogů, pomáhá se zvelebováním školních prostor apod.

V tradičních školách je většinou k otázkám výchovy přistupováno k pokárání, poznámce a následnému trestu. Výchovné potíže se řeší odlišnými způsoby, samozřejmostí je předcházení situacím v případech tradičního vzdělávání, tak i toho waldorfského.

Vzhledem k metodickým nástrojům, které waldorfská pedagogika využívá, se jí daří výchovné potíže v družinách minimalizovat.

Viz. v kapitole 3.4. Řešení výchovných potíží.

Rozdíly mezi řešením situací v družinách: tradiční školy / waldorfské školy

Ze své osobní vychovatelské praxe vidím rozdíly v řešení výchovných situacích mezi družinami v tradičních školách a družinami waldorfskými. Již několik let pracuji na pozici vychovatelky ve waldorfské školní družině v Brně. Poslední roky také v pozici vedoucí vychovatelky. Za dobu svého dosavadního působení v této škole, jsem se účastnila několika týdenních praxí v jiných waldorfských školách v ČR. Působila jsem také dva roky v tradiční školní družině a měla jsem možnost zažít provoz družiny v minimálně čtyřech základních školách tradičního vzdělávání. Za velmi pozitivní při předcházení výchovných problémů považuji propojení a jednotu v trávení dopoledního a odpoledního času dítěte, což waldorfské školy splňují obzvláště v nižších třídách. Waldorfská pedagogika si klade za cíl předkládat dětem výuku v prožitku a názorných obrazech, čímž jsou děti do vyučování vtaženy všemi smysly. V tomto pojetí se s dětmi pracuje i v odpoledních družinách. Ze svých osobních zkušeností uvádím příklady rozdílů, které z mého pohledu mohou výchovu a následné řešení problémů někdy ovlivňovat. V příkladech uvádím řešení situací ve školách: *tradičních / waldorfských*

- *Poznámky, tresty / rozpoznání důsledků osobním rozhovorem s dítětem a následně rodiči/ třídním učitelem.(Neprodleně)*
- *Propojené družiny napříč ročníky nenabízejí každodenní čas ke společnému jednotnému výchovnému působení v družině. (Rozmanitá skupina dětí.) / Možnost každodenního společného kruhu s využitím k pozitivní činnosti. Děti jsou dostatek času v rámci své třídní skupiny. (Hry ke stmelení kolektivu – náprava výchovných potíží).*
- *Dokončování úkolů po vyučování je chápáno jako „být po škole“ a vesměs je to negativní – nedobrovolný počin. /Přechod z družiny na odpolední „dokončení úkolu“ nebo „k práci pro kolektiv“ se děti víceméně těší.*
- *V tradičních školách se vyskytuje méně sourozenců a ukazuje se více individualismus / Waldorfské školy navštěvují více rodiny s duchovním zaměřením a jsou více početné. Děti přichází do školy již se zkušeností sociálních kontaktů s jinými dětmi.*
- *Spádovost škol umožňuje dětem trávení volného času i mimo školu v místě jejich bydliště a přichází do styku s jinými dětmi. Mají možnost navázat přátelství, která se neodehrávají jen na půdě školy. Což se mnohdy pozitivně i odráží i v družině. /Naopak waldorfská škola bývá jediná ve městě a děti dojíždí i ze vzdáleností až 40 km.*

Možností bývají pouze kamarádské návštěvy s pomocí rodičů a protahují se do dalšího dne. O to více se prohlubují vztahy všech dětí v rodině, kdy je sourozenců několik.

- *Rodiče se ve školách do prostředí družin dostávají pouze na žádost vychovatelek a to k řešení výchovných potíží nebo příležitostně a považují družiny většinou bohužel za „Hlídkárny“.* / Kdežto tyto školy se řídí ŠVP Waldorfské pedagogiky a také se podílí na programech „Otevřených škol“ a „Rodiče jsou vítáni“, proto jsou při těchto návštěvách zapojeni do spolupráce a jsou více otevřeni pedagogům.
- *V tradičních školách může vzniknout vzhledem k více paralelním ročníkům (např. 1. B, 2. B, 3. C) mezi dětmi nezdravá soutěživost / Školy waldorfského typu mívají v ČR pouze od každého ročníku otevřenou pouze jednu třídu.*
- *Větší oddělenost dopoledního vyučování v tradičních školách od odpoledních činností z pozice pedagogů.* / Úzká každodenní spolupráce s třídními učiteli a vychovatelkami. (Při předávání svěřených dětí se pedagogové informují o stavu třídy, případně upozorní na vzniklé výchovné potíže.)
- *Obzvláště děti z prvních tříd bývají úzkostlivé a učební látka pro ně může být náročná. V odpolední družině se může projevat únava a podrážděnost.* / Epochové vyučování je sestaveno více na prožitek a děti tráví v lavicích méně času, proto jsou v odpoledních družinách uvolněnější a hravější.¹⁰
- *Konferencí a porad s pedagogy se většinou účastní pouze vedoucí vychovatelka, která předává informace ostatním vychovatelkám. Menší propojenost s celým učitelským sborem pro všechny.* / Ve waldorfských školách jsou na pravidelných metodických poradách vedeny rozhovory o dětech. Na těchto poradách jsou přítomny také vychovatelky družin. Nemusí se jednat vždy o dítě problémové. Přítomní učitelé vyprávějí o setkání s tímto dítětem. Hovoří se o charakteru dítěte a pouze s láskyplným pohledem. Zváží se, jakých vývojových kroků je dítě schopno, a v čem se může podporovat. Zde rozhovor končí bez jakýchkoliv závěrů nebo sankcí.¹¹

Rudolf Steiner při založení první waldorfské školy hovoří o „sociálním organismu“. „Člověk se jako vychovatel, jako vyučující uplatní jen tehdy, když vystupuje svobodně, individuálně vůči těm, které má vychovávat, vyučovat. Musí si uvědomit, že směrnice jeho působení závisejí na poznacích o přirozenosti člověka, o podstatě sociálního

¹⁰ RICHTER, T.: Vzdělávací plán pro 1. - 12. ročník Waldorfské školy, AWŠ Praha 2013 str. 33

¹¹ Zuzák T., Hledání vztahu jako základ pedagogiky FABULA 2004, Str. 53

řádu, ale ne na předpisech a zákonech daných z venku.¹² Škola by měla žít z iniciativ, ze spolupráce a spoluzodpovědnosti všech, kteří se na jejím životě podílejí. Proto by měla být organizována jako samosprávná. V našem prostředí se podřizuje státu a musí plnit určité náležitosti vyplývající ze statutu Základních škol.

¹² Richter Tobias, Vzdělávací plán pro 1.-12. ročník Waldorfské školy, AWŠ Praha 2013 str. 26

2 Děti mladšího školního věku 6-11 let

2.1 Vývojová stádia dítěte

Do období dětství zahrnujeme vývojovou etapu dítěte od narození po dospělost. Vývojová etapa lidského jedince začíná obdobím novorozeneckým, které se odvíjí po dobu jednoho měsíce. V tomto období se novorozenec adaptuje v okolním světě a většinu dne prospí. Novorozeně má vybaven sací a obranný reflex, díky němuž reaguje s okolním světem.

Kojenecké období, kdy je dítě odkázáno především na mateřské mléko, trvá do konce jednoho roku. V tomto období se prořezávají první zoubky a kojenci vyslovují i první jednoduché slůvka.

Od prvního do třetího roku přichází období batolecí. Dítě se „batolí“ nejen, že leze, ale v tomto období se ujišťuje ve své pevné chůzi. Prořezávají se ostatní mléčné zuby a slovní zásoba se rozšiřuje.

Od tří let se dítě začíná cítit lépe v dětském kolektivu, proto je toto období označováno za předškolní. Přechod mezi domácí péčí a dny strávenými ve škole. Veškerá činnost dítěte se soustřeďuje na hru, rozvíjí se jeho paměť, myšlení a řeč. Do předškolního období spadá i první vzdor dítěte vůči dospělému.

V šesti letech začíná mladší školní věk, který přetrvává do dvanáctého roku. Tento věk je pro každé dítě velmi stěžejní, neboť v tomto období je zralé pro vstup do školy. (Viz charakteristika tohoto období – 2.2 Charakteristika dětí mladšího školního věku)

Od dvanáctého do patnáctého roku následuje střední školní věk, v němž si děti prochází pubertou a hormonálními změnami.

Po tomto období opouští základní školu a přichází věk adolescence – dorostové období, který končí v osmnácti letech dospělosti.

Vývojová stádia člověka dle waldorfské pedagogiky:

K charakteristickým znakům waldorfské pedagogiky patří vývojové fáze člověka, jež se dělí mezi sedmiletím. Vývoj dítěte od kojence až k dospělosti v jednadvaceti letech rozlišujeme dle profesora B. C. J. Livegoeda¹³ z biologického hlediska na tři období. Je to od období od narození až do výměny zubů, druhé období od výměny zubů až do puberty a

13 Pro. Bernard C. J. Livegoed: Vývojové fáze dítěte, Baltazar str. 13

třetí období je od puberty do dospělosti.

Z pohledu antroposofie Rudolfa Steinera je člověk duchovní bytostí. Jako taková si nese do pozemského života mnoho darů ze svého předchozího pobývání v duchovním světě.

Pro dítě je životně důležité, aby nacházelo ve svém okruhu smyslového vnímání dostatek zdravých podnětů, jako esteticky upravené místnosti, živá hudba, pozitivní rodiče, ušlechtilou mluvu, dobrou výslovnost, ušlechtilé mluvené slovo, zdravé potraviny, čistý vzduch a čistou vodu, přírodní síly apod.¹⁴

Waldorfská pedagogika je charakteristická svým členěním vývoje do sedmiletých, kdy se postupně vyvíjí čtyři základní články člověka. Je to fyzické, éterné, pocitové neboli astrální a článek jáství.

U dětí dochází do 7 let, přibližně do výměny zubů, budování fyzického těla, učí se všechno především napodobováním. Rodiče a vychovatelé by v tomto období měli v dítěti zprostředkovat důvěryplný svět podporující pravdu.

V druhém sedmiletí se teprve s vývojem nových zubů uvolňuje vlastní tělo dítěte. Rozvíjejí se city a obrazotvornost, připravuje se tvorba myšlení a úsudku. Dítě do 14 let již touží, aby svět byl krásný, potřebuje vzhlížet k ideálům. V tomto 2. sedmiletím, se kladou duševní základy pro krásu a vkus. Závažným obdobím v životě dítěte je doba puberty, kdy se v duši probouzí k samostatnosti a ke svobodě. V dnešní době dospívání tělesné a duševní bohužel neprobíhají společně. Puberta dnešních mladých lidí je z toho důvodu daleko obtížnější a číhá na ně mnohem více nástrah a nebezpečí. Ve třetím vývojovém stádiu do dospělosti, se rozvíjí citový život a také myšlení. Mladá bytost potřebuje, aniž si to třeba uvědomuje, takový svět, kterého by si mohla vážit a který je dobrý. Tak se tudíž vyvine v duši mladého člověka rovněž dobro.

Dle B. C. J. Lievegoeda¹⁵ v období prvních sedmi let jedná o fyziologický rozvoj lidské duše. Kdežto v druhém sedmiletí se ukazuje psychologický rozvoj. V tomto období myšlení, cítění a chtění (vůle) prodělávají svůj vývoj v samotné uzavřené lidské osobnosti.

Po 7. roce: MYŠLENÍ

- Metamorfóza myšlení
- Uzavřený svět myšlenkových obrazů

14 Zuzák T., Osud člověka a individualita, 2009 Fabula str. 84

15 Prof. Bernard C. J. Livegoed: Vývojové fáze dítěte, Baltazar str. 79-80

- Postava školního dítěte

Po 9. roce: CÍTĚNÍ

- Metamorfóza cítění
- Probouzející se kritika
- Rozdělení Já – vnější svět. (Druhý růst do šířky)

Po 11. – 12. roce: VŮLE

- Metamorfóza vůle
- Prepuberta. (druhý růst do délky)

2.2 Charakteristika dětí mladšího školního věku

Osobnost člověka se utváří v průběhu ontogenetického vývoje působením jednotlivých činitelů. Vrozené předpoklady, vlohy, buď již zděděné po předcích, nebo získané v prenatalním průběhu vývoje mají bezprostřední vliv. Záměrné a cílevědomé působení na dítě v předškolním věku ovlivňuje jeho další růst ve výchově a vzdělávání.¹⁶

Období mladšího školního věku trvá do 12 let. Proměňuje se jeho fyzický růst, zaobluje se tělo, prořezávají se trvalé zuby. Dítě se zapojuje více do společenského života.

Pro dítě mladšího školního věku hraje stále velkou roli v jeho životě rodina. I když po nástupu do školy se jeho život zásadně proměnil. Do každodenních bezstarostných svobodných hrách vstoupily již povinnosti, pevnější řád a systém. Dítě se většinou také zapojuje do zájmového vzdělávání v rámci školy a jeho čas pro volnou hru se minimalizuje. V kolektivu tříd a družin se začínají vytvářet přátelské vztahy. Přesto je pro dítě obzvláště v 1. a 2. třídě velmi důležité vzhlížet k paní učitelce – panu učiteli. I vychovatelka je pro dítě ve škole důležitým spojencem, na které se může s důvěrou obrátit. Přesto je nesmírně důležité dětem v novém prostředí vymezit již v těchto prvních letech školní docházkové hranice, které se dodržují a respektují.

Zakončením sedmého roku života vstupuje dítě do nové životní fáze. V tomto období, je nezbytné a užitečné, poskytnout mu „potravu pro duši“. Tou je myšleno vyprávění pohádek, příběhů, bajek a nejlépe téměř veškerou učební látku proměnit na příběh. Tyto obrazy jsou pro vývoj dítěte nesmírně důležité. Pedagog by měl být umělcem slova, pokud se mu podaří děti zaujmout, dává jim něco cenného do života. Dítě při vstupu do školy není nepopsaným listem, ale v předešlé vývojové fázi přijalo díky napodobování. Moralizováním nemůže dítě vnikat do tvořivého uměleckého světa.

¹⁶ Pedagogika volného času. Pávková J., Hájek B., Hofbauer B. Portál 1999, Praha str. 35

V prvních třech letech školní docházky je dítě uváděno do vyrovnaného harmonického stavu, kde se probouzí volní síly, jež jsou pod vládou fantazie. Otevírá se svět, jež přijímá s úctou a autorita k dospělému je neomezená.

„Děti dále učíme správně dýchat a spát.“ To jsou dva základní úkoly dle waldorfské pedagogiky, které jsou předávány všem vychovatelům dětí, ať jsou to rodiče, vychovatelé nebo pedagogové.

V devíti letech již shledávají pohádky dětské, stávají se náladové, staví se ke všemu kriticky. Tento přechod se stává náročnější i pro pedagogy, poněvadž se mění i postoj dětí, které se stávají kritickými k němu samotnému, ale i k okolí. (Například kritika špatně zbarvené sukně vychovatelky.) V tomto věku děti proměňují v úzkostlivé, pokouší je nenadále strachy, necítí se nikde v bezpečí. (Temné schodiště ve dne, noční děsivé sny apod.) Střízlivé přijetí smrti je pro toto věkové období specifické.

Kolem desátého roku jsou dítěti představeny postavy, jež vynikají nad obyčejným lidstvím. Například mytologičtí hrdinové, kteří stojí ve vývoji lidstva jako zárné příklady. Těmito příklady a v tomto období věku jsou u dětí vyvolané ty nejlepší pozitivní síly v uctívání hrdinů. Pokud v tomto věku děti nedostávají podněty k uctívání hrdinů, mohou se v pozdějším věku chápat nesprávných idolů. Bohužel je to neučiní šťastnými.

Vztahy k druhým se s přibývajícím věkem postupně mění. U dětí převažuje potřeba začlenění se do skupiny vrstevníků, a to převážně ve škole. Ve skupině se děti učí solidaritě, sounáležitosti a připravují se na budoucí přátelství.

Kamarádství u dětí prochází určitým vývojem, Robert Selman je rozlišuje na fáze kamarádství:¹⁷

- **Nediferencované kamarádství (3 – 7 let):** v tomto období jsou děti silně egocentrické, hodnotí kamarádství podle toho, co samy od něj chtějí; většinou si je určují dle blízkosti bydliště; případně materiální sounáležitosti (výměna hraček apod.)
- **Jednostranné kamarádství (4 – 9 let):** děti jsou ještě výrazně egocentrické a kategorické ve svých výrocích (už nikdy, navždy apod.); kamarád je ten, který udělá, co ono samo chce
- **Oboustranné kamarádství (6 – 12 let):** zde se je již kamarádství postaveno na dávání a brání (reciprocitě), stále jsou upřednostňovány vlastní zájmy;

¹⁷ Doňková O., Vývojová psychologie IMS Brno 2012 str. 110

- **Vzájemně sdílené přátelství (9 – 12 let):** kamarádství je zde chápáno jako trvalý systematicky angažovaný vztah; zahrnuje již více, než děláni věcí pro druhého; kamarádský vztah je často pojímán jako určitá forma vlastnictví a vyžaduje obrovskou náklonnost toho druhého;
- **Autonomní přátelství (od 12 let):** kamarádský vztah ukazuje známky vzájemné závislosti, současně respekt vůči druhému

V mladším školním věku můžeme sledovat také tři různá hlediska kamarádství, a to:

- **Kamarádství z hlediska výběru a stability:** předškoláci mají kamarádů mnoho, ale s nediferencovaným postojem; kdežto školní dítě jich má pár, ale „skutečně dobrých“; čímž se věkem počty přátel snižují
- **Kamarádství z hlediska interakce:** kamarádské interakce jsou u předškoláků založeny na dárcích či materiálním hodnocení; školáci již oceňují přátelství bez materiálních atributů
- **Kamarádství z hlediska pohlavních rozdílů:** pro dívky je typická větší blízkost a komunikace se sdílením pocitů; kdežto chlapecká přátelství staví spíše na společenských aktivitách a zájmech

A tak dochází v rámci kolektivu vrstevníků k různým typickým rolím oblíbenosti, odmítání, kontroverzí či přehlížení dítěte.¹⁸

Ve volném čase dětí je toto téma zásadní, poněvadž s kým a jak si bude dítě hrát, je první zájem při vstupu do družinových tříd.

2.3 Pedagogické přístupy k dětem mladšího školního věku

Ve waldorfských školách je velký význam přikládán tomu, aby byl každý připravován k vlastnímu vhodnému zapojení do světa, jenž jej obklopuje. Pedagogika R. Steinera přihlíží k přibližně sedmiletým periodám ve vývoji člověka, tak, jak již popisuje J. A. Komenský. Klade velký důraz na správné chápání vývojových fází, jimiž děti prochází. Výměna zubů okolo 7. roku proměňuje dítě rozhodným způsobem a při pubertě okolo 14. roku probíhá opět pronikavá změna. V prvních sedmi letech se dítě učí napodobováním. Od rodičů a učitelů už v předškolní fázi se vyžaduje zodpovědné jednání vedené sebezpozorováním a sebevýchovou. Na waldorfských školách se učí, jak sebevzdělávat a dále rozvíjet myšlení, cítění a vůli. Člověk se zde nepřipravuje jen znalostně, ale také

¹⁸ Doňková O., Vývojová psychologie IMS Brno 2012 str. 111

rozvojem tvůrčích schopností a sociálních dovedností. Výrazným rysem waldorfské pedagogiky je způsob, jakým se děti k poznatkům a dovednostem dopracovávají. Učitelé se snaží vést děti k zážitkům z toho, jak věci fungují. Žáci si ve škole nevytváří jen vztah k učiteli a probírané látce, ale také ke svým spolužákům ve třídě a škole. Spolupráce rodičů se školou bývá intenzivní a pro rodiče náročnější, než je tomu běžné u tradičních škol. Na společných akcích pořádaných školou se podílí ve velké míře právě rodiče společně s dětmi i učiteli. Pedagogové se snaží o soulad mezi vědou, uměním a duchovními hodnotami. Vyučuje se v uměleckých obrazech, jež podněcují dětskou fantazii, podporují se síly fantazie a vlastní činnost dítěte.¹⁹

V období 6 až 7 let nastupuje dítě školní docházku, která je v naší zemi povinná. Samotný nástup dětí do školy je výraznou změnou jeho dosavadního života, ale také celé rodiny dítěte. Již výběrem školy pro své dítě, rodiče určují jeho další vývoj. Samotné dítě se na počátku 1. třídy musí vyrovnat se značným omezením pohybu, musí vydržet poměrně dlouho klidně sedět a být soustředěné. Školní práce klade velké nároky na nevyzrálou nervovou soustavu, smyslové vnímání a abstraktní myšlení. Důsledkem toho mohou být děti častěji unavené. Waldorfské školy ve svém vzdělávacím programu díky epochovému vyučování mohou dostatek pohybu během dne dětem nabídnout. Také trávení volného času v odpoledních družinách se přizpůsobuje více hodin pobytu venku.

„Přesto je podstatná školní zralost, která je jedním z předpokladů úspěšnosti dítěte ve škole. Jde především o určitou úroveň zralosti CNS, která se projevuje reaktivitě dítěte, zejména v odolnostech a schopnostech koncentrace pozornosti. Zráním CNS je lateralizace ruky a určuje rozvoj senzomotorických dovedností. Závisí také na rozvoji zrakového a sluchového vnímání.“²⁰

Při trávení volného času dětí je důležitá hra. Samotná hra má dopad na fyzický, sociální a emoční vývoj dítěte. Je důležité nechat dětem během dne dostatek prostoru pro „volnou hru“. Rozvíjí se v nich představivost, fantazie, empatie, objevují přátelství, učí se řešit konflikty a dochází k rozmanitým sociálním kontaktům. Hra je využívána ve výchově v rodině, ve škole, ale i jiných výchovných zařízeních. Dnešní vyspělá společnost nabízí nepřehledné množství her a hraček pro různé věkové období dětí. Ve waldorfských školách se praktikuje více podnětných materiálů k výrobě samotných hraček z přírodních materiálů anebo i recyklovaných zdrojů. Děti si při vyrábění vlastních hraček osvojují

¹⁹ Rajnohová S. Bakalářská práce 2011

²⁰ Vágnerová M., Vývojová psychologie UK Praha 1999, str. 155

motorické dovednosti, zapojují fantazii, rozvíjí estetické citění a při výrobě musí spolupracovat v kolektivu.

Mezi základní přístupy k dětem mladšího školního věku patří vypravování příběhů. Pohádkou neboli potravou pro duši, můžeme dítěti zprostředkovat představu dobra a zla. Pohádka svoji výstavbou vychovává k odvaze a vítězí vždy dobro. Většinou se v ní musí zdolat náročné zkoušky, objevuje se statečný hrdina, který vítězí nad zlem a ochrání slabší a bezbranné.²¹ Pohádka by měla být pokud možno vypravována, alespoň do devátého roku. Po té přistupujeme k četbě, kdy texty jsou složitější a předcházíme tak nesprávným interpretacím. Při vypravování dochází ke kontaktu s dítětem a pravý ozdravný zážitek děti dostanou pouze v případě, že je příběh – pohádka opravdová. V pravém obrazu žije síla proměny a vývoje. Proto se doporučují klasické pohádky, kde najdeme jasné obrazy od známých autorů, jimiž jsou František Hrubín, Božena Němcová, Bratři Grimmové apod.

Ve školních družinách dochází k zvláštním situacím po letních prázdninách, obzvláště u dětí třetích a čtvrtých tříd. Začínají se zde projevovat první potíže a nedorozumění. Díky waldorfské pedagogice ale víme, že mezi 9. a 10. rokem dochází v životě dítěte k důležitému přelomu. Nastává čas „Rubikonu“, což pro ně znamená krok dovnitř do vlastního vnitřního prostoru, neboli dítě se začíná dívat na svět zvenku, s odstupem. Pohled dětí začíná být vědomější, zkoumavější, realističtější a také kritický. Právě v tomto období – kolem devátého roku, mohou mít děti prožitek svého Já, který může naznačit jeho budoucí životní cestu - povolání. Hermann Koepke podrobně popisuje ve své knize *Tři stupně ve vývoji školního dítěte* právě i toto období z pohledu waldorfské pedagogiky.²² Stejně tak to lze pozorovat v životopisech známých osobností například H. Schliemanna, D. Alighieriho, R. Steinera.

21 *Výchova a zdraví našich dětí*: Blattmannová E., Blumeová Ch., Streit J. FABULA 2007 str. 137

22 Koepke H. *Tři stupně ve vývoji školního dítěte*, AWŠ ČR 2013 str. 144

3 Waldorfská družina jako součást komunitní školy

3.1 Školní družina součástí otevřené školy

Z mého pohledu přináší pojem otevřených škol velmi mnoho pozitivního, a to nejen pro waldorfské školy, které z těchto pojmů víceméně vychází. Waldorfské školy jsou součástí „Otevřených škol“; z rodičovských iniciativ a sdružení školy vznikají a na těchto základech se rozvíjí. Rodiče jsou součástí školy a podílejí se na jejím chodu. Rodina je stále z pohledu pedagogické psychologie jednou ze základních, primárních, malých sociálních skupin a má významnou roli při socializaci osobnosti dítěte.²³

Jsou to jak specifické dílčí úkoly, tak také ucelené spolky – skupiny lidí, které jsou každodenně zapojené. Běžný kalendářní měsíc školního roku poskytuje waldorfskému rodiči mnoho příležitostí, jak prožít chvíle ve školní budově a jejích přilehlých prostorech.

Pro příklad uvádím:

Nastínila bych například měsíc listopad, kdy rodiče mají dvě děti, jedno dítě v první a druhé ve třetí třídě základní waldorfské školy. Již každodenní přivádění dětí do školy a jejich vyzvedávání (bývá jedinou školou tohoto typu ve větším městě a děti dojíždějí i z větších vzdáleností), a to je první nezbytný kontakt. Samozřejmě je měsíční účast na třídních schůzkách v každé třídě. Příprava třídních slavností (listopad) ke Sv. Martinovi v první i třetí třídě, pokud není zrovna tato slavnost uchopena jako slavnost školy v jeden společný den. Rodiče se domluví a nacvičují pro třídu divadlo, (jindy se postarají o pečení martinských rohlíčků na slavnost, nebo nacvičují hudební doprovod či se podílejí například na šití martinského pláště.) Z toho vyplývá mnoho strávených hodin této rodiny prací pro školu. Výsledkem je radostná účast rodičů s dětmi na těchto slavnostech. Zrovna na tento měsíc může připadnout vzdělávací přednáška v oboru pedagogiky nebo antroposofie. Vzhledem k tomu, že měsíc prosinec bývá každoročně zasvěcen Adventnímu jarmarku, je možná již nějaké aktivita spojená s touto přípravou.

Z uvedeného příkladu vyplývá, že z pozice rodiče je opravdovou nutností vyhradit si dostatek času být „waldorfským rodičem“. Ze zkušeností vlastních, ale i ostatních pedagogů je žádoucí, aby při zápisu dětí do první třídy byly prováděny rozhovory s rodiči, ve kterých se rozmlouvá o konkrétních bodech takové úzké netradiční spolupráce.

²³ KOHOUTEK R., Pedagogická psychologie, IMS Brno 2006, str. 148

Většina škol byla založena pod iniciativou rodičů a přátel školy, které se pravidelně schází na Valné hromadě, kde si určují své zástupce a předsedu sdružení. Spolupráce rodičů se školou se proměňuje s typem rodičů přicházející do školy. Vzniká struktura rozmanitých skupin neboli kruhů, které se snaží pokrýt veškeré oblasti ve škole ke zlepšování a zdokonalování nejen prostředí školy. Lidé z těchto skupin neboli kruhů z řad rodičů a pedagogů se pravidelně v intervalech několika týdnů schází a pracují na vytvořeném projektu. Například „Kruh slavností“ se zaměřuje převážně na slavnosti koloběhu celého roku, připravuje ucelené „Sborníky“ pro potřeby školy, ale i rodičů, navrhuje a shromažďuje informace. Zajišťuje, oslovuje a úkoluje k dané slavnosti ostatní zainteresované.

Dále takový rodič může využívat aktivity pro dospělé v pozdějších odpoledních hodinách. Buď jako člen z některých kruhů - například „Kruhu šití“ nebo se zapíše do některé ze zájmových činností, což může být třeba francouzština nebo florbal po rodiče s dětmi, pomoc při výzdobě tříd, oprava nebo úprava interiéru školy či školní zahradě. Běžný aktivní rodič se během měsíce listopadu (v dalších měsících je to podobné) cítí ve škole aktivní, žije a je nesen tímto prostředím, je jeho součástí a spoluvytváří jej společně s dětmi a pedagogy. Tento rodič přenáší své pocity jistoty, radost a pozitivní dojmy ve svém každodenním životě na své děti. Děti mají v takovou školu důvěru, cítí se bezpečně, vnímají rozvíjející se vztahy mezi učiteli a rodiči. Nepocitují bariéru, vytváří se zde společný zájem což je = samotné dítě.

Samozřejmě i zde se potkávají lidé z rozlišného rodinného prostředí, sociálních vrstev, návyků, mají své vize a představy, jež se také rozvíjí a proměňují. Tato setkání přináší také velké poznání, rozvíjí se zde empatie, je potřeba obrovského smyslu – daru pro komunikaci a nadhled.

„Neměli bychom se ptát: Co člověk potřebuje vědět a umět pro existující sociální řád? Nýbrž: Jaké vlohy v sobě člověk nese a co v něm můžeme rozvinout?“ (R. Steiner)²⁴

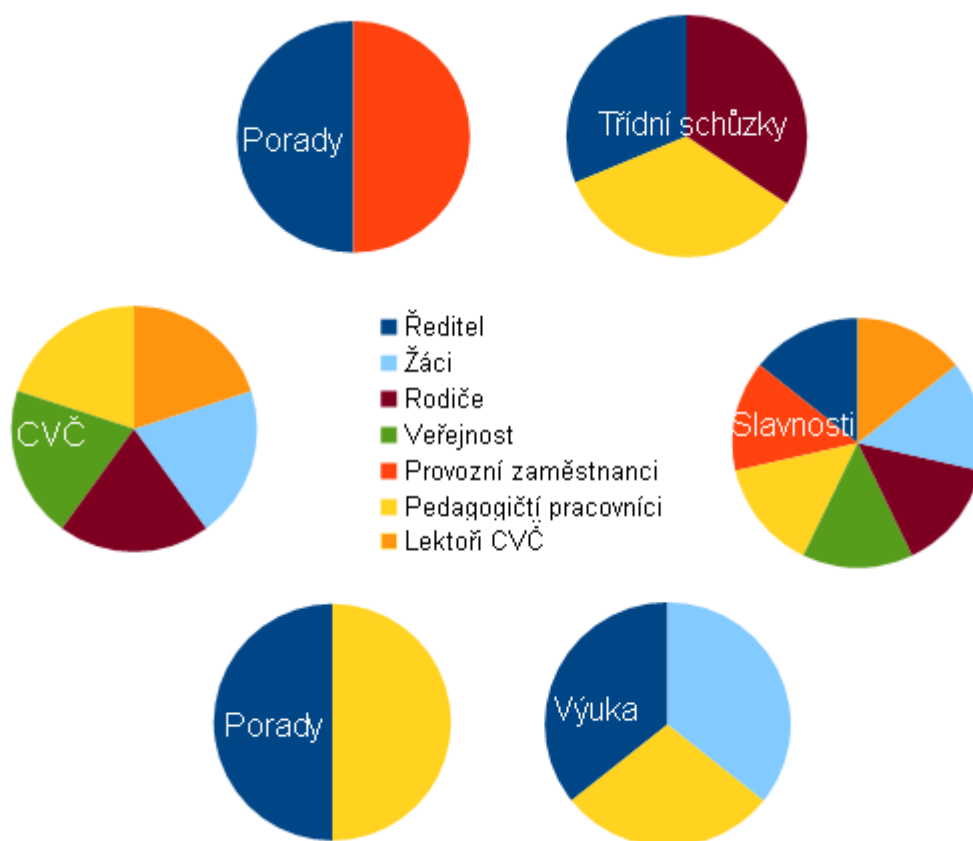
Každá organizace potřebuje pro své působení jisté řízení. Organizace využívají svůj vlastní individuální přístup. I v běžné rodině s více dětmi je potřebná organizace pro správný chod domácnosti. Školy mají ve svém vedení své zřizovatele a fungují pod vedením svých ředitelů. Řídí se svým vzdělávacím programem, a proto se mnohdy v řízení dosti odlišují. Základní a mateřské školy s alternativním přístupem mívají jinou strukturu

²⁴ Helus Z., Kratochvílová J., Rýdl K., Spilková V., Zdražil T., Proměny pojetí vzdělávání a školního hodnocení, AWS ČR, Praha 2012 str. 85

řízení než školy běžného typu.

Většinou se jedná o zapojení všech členů organizace a jejich přímý vliv na její chod. V pozitivním i tom negativním důsledku. Důležitá je ochota ke spolupráci, mít jasně stanovené cíle a dostát svým závazkům a myšlenkám, které organizace „nese“. Spolupracují zde rodiče, pedagogové, provozní zaměstnanci, děti i veřejnost. Již v době svého působení se J. A. Komenský snažil zlepšit výchovu mládeže.²⁵

Názorný graf poukazuje na konkrétní propojení všech stěžejních aktiv ve waldorfské škole v Brně. Zájmové vzdělávání je soustředěno do Centra volného času, které je zde názorně zobrazeno, stejně jako působení pedagogů v několika skupinách.

Obr. 1 Názorný graf vzájemné spolupráce

3.2 Propojení s volnočasovými aktivitami

²⁵ OURODA K., Základy pedagogiky IMS Brno 2003, str. 23

Zájmem pedagogů a rodičů waldorfské školy je, aby se dítě vyvíjelo a vyrůstalo v bezpečných podmínkách. Proto každá škola, která má veškeré vhodné podmínky k umožnění odpoledních volnočasových aktivit pro děti, tyto možnosti vítá a realizuje je. Dítě se po celý den nachází v budově školy nebo její okolí. Pokud odchází v rámci odpolední aktivity mimo školu, vrací se zpět do školy, kde si rodiče v odpoledních hodinách mohou dítě opět vyzvednout. Protože waldorfské školy jsou školami otevřenými – komunitními, najde se v mnohých školách nespočet zájmových aktivit právě i pro rodiče a pedagogy. Mezi mnohými lektory odpoledních aktivit pro děti se nachází řada rodičů, kteří se ke své profesi realizují ve waldorfské škole. Nabízí své dovednosti a obohacují jimi ostatní za malý obnos. Například rodič, který má vystudovanou hru na housle, ale ve svém zaměstnání se již tomuto umu nevěnuje, nabídne výuku několika dětem. Otcové, jež si rádi se svými dětmi s míčem, se dohodnou a zažádají o uvolnění prostor v místní tělocvičně, kde nabídnou pohybový kroužek pro děti. Kolegyně, jež vyučuje eurytmii, se schází s několika zájemci v podvečerních hodinách v divadelním sále.

V činnostech zájmového vzdělávání tito lektori úzce spolupracují s vychovatelkami. Za pronájemy prostor pro zájmovou činnost zodpovídá vychovatelka ŠK. Zodpovídající a komunikující osobou s lektory kroužků je vedoucí vychovatelka. Lektori mají sepsanou dohodu o provedení práce a dodržování povinností se školou vždy na celý kalendářní rok, s možností zrušení kroužku v pololetí z důvodu nenaplnění, z osobních důvodů lektora apod.

Vypsání kroužků pro školní rok 2012-2013: keramický (ve dvou dnech), dramatický, hra na housle, hudební, angličtina pro 1.- 2. třídu, francouzština, včelařský, pohybový pro 1.- 2. tř., pohybový pro 3.-5. tř., sportovní gymnastika, florbal.

Další zájmové kroužky vyplývají z pronájmů prostor školy pro školní rok 2012-2013: převážně prostory tělocvičny a odborných učeben. Pro děti navštěvující družinu - výuka anglického jazyka, vědecký kroužek, Arteterapie, Cirkus LeGrando, Chirofonetika, Gymnastika. Škola také spolupracuje se Základní uměleckou školou, jejíž pedagogové denně vedou v odpoledních hodinách výuku hry na klavír, housle, kytaru, violoncello, zobcovou flétnu, zpěv, přípravnou hudební nauku.

Za děti zodpovídá vychovatelka po celou dobu od převzetí dítěte od učitele/lektora do jeho odchodu domů a to buď s doprovodem, nebo samotné. Veškeré tyto skutečnosti jsou

sjednány v zápisním lístku a případné změny v družinovém deníčku. Propojení družiny s volnočasovými aktivitami je neustálý proces. Za dobu šesti let, kdy se škola osamostatnila, se i toto propojení upevňuje.

Klady zájmové činnosti organizovaného při škole:

- Děti jsou neustále pod dozorem dospělé osoby v bezpečí školy
- Rodiče nemusí zajišťovat vyzvedávání a převážení dětí
- Dítě nemusí samo odcházet mimo budovu a vracet se zpět do školy
- Úzká spolupráce vychovatelek a pedagogů – lektorů
- Široká nabídka odpoledních činností
- Spolupráce s kvalifikovanými učiteli/lektory
- Propojení s ŠD a ŠK

Náročnosti vyplývající z množství zájmové činnosti ve škole:

- Pokud kroužek odpadne z důvodu nepřítomnosti lektora a děti jsou přihlášeny do družiny, je povinností vychovatelek se o děti okamžitě postarat.
- Vzhledem k otevření družiny do pozdních odpoledních hodin se děti vrací zpět do družiny. (Neustálá proměna stávajících a příchozích dětí.)
- Vychovatelka musí mít neustálý přesný přehled o individuálních odchodech a příchodech dětí do kroužků v rámci družiny (děti se mnohdy rozběhnou za pedagogem – lektorem a zapomenou se rozloučit).
- Maximální spolupráce lektorů, pedagogů s vychovatelkami (děti si předávají – vyzvedávají osobně u vychovatelek).
- Narušení programu družiny lektorem / učitelem při vstupu do třídy (při vyprávěcím kruhu, při společné hře s dětmi).
- Individuální výuka nástrojů se nedá soustředit do odchodových časů ostatních zájmových činností.

Pro zkvalitnění činností zájmového vzdělávání ve škole, byl vychovatelkami ŠD, byl rodičům ke konci školního roku 2012/2013 zaslán dotazník, ve kterém se vyjadřovali ke konkrétním aktivitám i samotnému chodu družiny. ²⁶Viz. Příloha č. 1.

- Ke konci probíhajícího školního roku dostávají rodiče předběžné přihlášky do školní družiny a začátkem každého školního roku jsou rodiči zapsáni do zápisních lístků = závazného přihlášení.
- Zapsané děti využívají také ranní družinu, která je určena i pro žáky 2. Stupně navštěvující ŠKOLNÍ KLUB.²⁷ Školní klub je určen pro žáky 2. Stupně WZŠMŠ Brno.
- Na základě rozhovorů s rodiči, lektory a dětmi jsou zaznamenávány podněty k provozu zájmového vzdělávání v nadcházejícím školním roce.

3.3 Prostředí družiny – vybavení

Některé školy nemají podmínky pro zřízení družinové třídy a děti tráví svůj odpolední volný čas v prostorách, kde v dopoledních hodinách probíhalo vyučování. V takových případech se musí dodržovat jasnější pravidla, mnohdy se musí prostory pro odpolední hry i více uzpůsobit, stejně tak i po jejím skončení. Některé aktivity jsou zde omezeny a jiné nemožné. V takových třídách je velmi omezeno sportovní vyžití.

Pro názornost popíši zázemí družin ve waldorfské škole Brno:

Škola, kde působím, má velké štěstí a pyšní se třemi prostornými družinovými třídami. Tři družinové třídy jsou pojmenované podle barev interiéru pro lepší orientaci: „červená, oranžová a zelená“. Třídy slouží ke hře, odpočinku, tvoření, zábavě, povídání, divadlu a dalším rozmanitým činnostem, co děti vymyslí. Vybavení školy a družiny by mělo ladit a zároveň se lišit od mateřské školy, přesto se najdou prvky, které se jí přibližují. Musí zůstat více prostoru pro volnou hru a pohyb. Je dobré, pokud je tříd více jako v naší škole a mohou být rozděleny. V jedné ze tříd je více židliček a soustřeďují se zde rukodělné činnosti, v další je umístěn ping-pongový stůl a je v ní o to více prostoru pro pohyb, a třetí je specifická dřevěným ponkem na vyrábění, ovšem s větší frekvencí hluku. Vzhledem k systému, který je zde nastaven, se mohou děti od určitého času pohybovat v rámci potřeb ve všech třídách družin.

Všechny tři třídy jsou umístěny v prvním patře budovy a vchází se k nim z prvního schodiště, pod kterým jsou prakticky umístěny šatny dětí prvního stupně. Zbývající třídou v těchto prostorách je vždy první třída, která se každoročně proměňuje. Prvňáčci jsou tak uchráněni od „mumraje“ školy a v odpoledním čase mají snadnější přístup k věcem

²⁷ <http://www.waldorf-brno.cz/zakladni-skola/skolni-klub/>

(zapomenutým nebo vhodným k dodělání) ve třídě. Za posledními dveřmi, které lemují prostor chodby na patře je kabinet – sklad vychovatelek.

Další prostory, které družina využívá: keramická dílna v přízemí školy, stejně tak cvičná kuchyňka, tělocvičnu využíváme minimálně, pouze v nepříznivém počasí a v případě volného prostoru. Prostorné hřiště pod okny školy je rozděleno na dvě části a momentálně očekává rozsáhlou rekonstrukci. Využíváme jej ale pro jeho prostornost. V létě se schováváme pod mohutné stromy, které jsou celým hřištěm obklopeny. V zimě sáňkujeme na menším svahu, který je z jedné strany hřištěm ohraničen. Nicméně je nám také k dispozici zahrada – přírodní učebna školy. Tu navštěvujeme v určitých časech, abychom nerušili výuku dětí z druhého stupně v odpoledních hodinách. V bezprostřední blízkosti školy se nachází tři prostorná hřiště, která hojně navštěvujeme. Hřiště jsou ohraničena, vybavená prolukami, skluzavkami, pískovišti a v jejich okolí roste spousta stromů. Škola je zasazeno do staršího sídliště městské části s menšími panelovými domky, před kterými mají své místo zahrádky se spoustou zeleně. Součástí programu družiny jsou i návštěvy různých výstav vztahujících se k ročním svátkům a tradicím a výlety na různá zajímavá místa. Na závěr školního roku pořádá družina celodenní výlet za hranice města v duchu celoroční družinové hry.

Podrobný popis vybavení prostor družin:

- světle, ale barevně vymalované třídy, které zapadají do koncepce školy, včetně přilehlých prostor (chodby, schodiště, šatny...) využívá se lazurování
- podlahy s umyvateľným a odolným povrchem, dále koberce k odpočinkové hře, včetně menších koberců pro rozmanité stavby (vhodné k praní a převážně z přírodních materiálů)
- masivní dřevěný nábytek se zaoblenými tvary – stolky a židličky odpovídající výšce věku dětí, s dobře omyvatelným povrchem (šestihřanné stolky se dají vhodněji využít)
- dřevěné police, skříňky, stoly a židle pedagogů, které vkusně ladí s ostatním vybavením ve třídách
- umyvadla s tekoucí vodou, nejlépe i s teplou, pro výtvarné vyžití
- proutěné koše na látky, dřevěné kostky, stavebnice aj.
- stolní hry, výtvarný materiál, potřeby k ručním pracím, sportovní pomůcky
- závěsy v oknech a v prostorech pro vytvoření klidnějšího koutu v místnostech

- závěsné žebříky a pytle, trampolína, stůl na ping-pong, stolní fotbálek, dřevěný ponk
- prostorný kabinet – sklad, kde se uschovává materiál k výrobě a pomůcky, které by ve třídách při hře jinak překážely
- na uskladnění sportovních pomůcek a hraček na venkovní pobyt je určen zvláštní uzamykatelný prostor u šaten dětí

Ostatní materiál a pomůcky v družině:

- Polykarpova stavebnice, dřevěné kuchyňky a keramické nádoby, polštáře, látky, koberce, proutěné koše, dřevěné kostky, zahradní nářadí, boby a lopaty, draci na létání, dětské chůdy, krocket, pétanque, badminton, florbalové sady, lana, švihadla, míče, knihy, časopisy, Orfeovy nástroje, hračky, rozmanitý výtvarný materiál ke kreativnímu tvoření na rukodělné práce a jiné.
- Volné papíry k malování, noviny a materiál na výrobu nejen v rukodělných činnostech dodávají většinou rodiče dětí a přátelé školy po celý rok. Proto se kabinet družiny přibližuje více sběrnému místu a skladu. Pyšníme se velkou skříní se zbytky látek rozličných velikostí a materiálů, sklenic, papírů a dalších potřebností, které hojně využíváme. Speciální materiály a zbylé pomůcky získává družina občas ze školních dílen, pořádaných na jarním a vánočním jarmarku školy.

Vybavení družiny se rozšiřuje a renovuje z možností finančního rozpočtu školy, z darů nebo díky aktivním rodičům a pedagogům. Družina disponuje s finanční částkou na provoz družiny, za kterou se nakoupí spotřební materiál pro tři třídy na celý školní rok. Potřeby se pořizují na základě ročního plánu a stavu pomůcek z předešlého školního roku. Většinou se ročně dokupují:

- lepidla, štětce, pastelky, voskovky, barvy, tužky, křídly, barevné papíry, kartony, výkresy, nůžky, ořezávátka aj.
- stolní hry, knihy, jehly na šití a filcování, filc, bavlnky, nitě, ovčí rouna aj.
- míče různých velikostí a materiálu, pálky a rakety, florbalové hokejky, gymnastické obruče, švihadla, lana aj.

3.4 Řešení výchovných obtíží

Ve waldorfských školách jsou předměty, jako „Občanská nauka“, „Výchova ke zdraví“ apod. rozprostřeny do každodenní výuky. Z toho také vyplývá, že další kontakty s metodikou výchovy se děti dostanou v odpoledních hodinách v družině a školním klubu. Děti v družinách jsou vedeny k obecným rituálům, které se každodenně opakují a jsou v součinnosti se svátky koloběhu roku.

Jsou vedeny k všestranné, účinné a otevřené komunikaci. Učí se umění naslouchat a porozumět druhým, a také respektovat jejich názory. Jsou podporovány při práci a komunikaci ve skupině, ale také podporovány k vyjádření svého názoru.

Vychovatelky se snaží v dětech rozvíjet jejich schopnosti spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých. Děti poznávají svá práva i povinnosti, učí se zodpovědnosti za společné výsledky. Učí se slušnému jednání jak k dospělým osobám, tak i ke svým vrstevníkům. Pedagogům jde o to, aby děti svobodně uměly projevit pozitivní city v chování, jednání a uměly prožívat rozmanité situace. Pomáhají jim vytvářet zdravý pozitivní přístup a toleranci v chování a ohleduplnosti k lidem, kulturám, duchovním hodnotám a přírodě, jež je obklopuje.

Jako ostatní pedagogové waldorfské školy, čerpají ke své práci i vychovatelé družin z metodických materiálů o waldorfské pedagogice. Jedním z pomocných pramenů při práci vychovatelek je, že rozpozná temperamenty svěřených dětí a dokáže s nimi pracovat. Zda se jedná o dítě sangvinické, cholerické, melancholické či flegmatické se dokáže vypořádat jak z fyziologického hlediska, tak z projevu dítěte.²⁸ Předpokladem vychovatele je, aby dokázal pracovat se všemi dětmi zároveň s pozitivním závěrem. Dokázat zaujmout a ztlumit cholerické typy, nadchnout k činnosti melancholické, rozproudit zájem u flegmatických a sangvinické srovnat. Vychovatel se stává svým způsobem umělcem a sám pracuje na svém temperamentu, aby byl dostatečně připraven. Díky této dovednosti dokáže předcházet problémovým situacím a krizovým scénářům.

Caroline von Heydebrand popisuje ve své knize²⁹ jak jednat s určitými typy temperamentů, jak je dokázat rozlišit a nabízí i několik příkladů k zvládnutí situací.

Možné přístupy:

28 O duševní podstatě dítěte: Caroline von Heydebrand 1993 Baltazar str. 21

29 O duševní podstatě dítěte: Caroline von Heydebrand 1993 Baltazar str. 43

- **Sangvinické dítě** – U tohoto dítěte může začít s podpurnou motivací k jisté každodenní činnosti, kterou budeme o několik minut denně vědomě prodlužovat. Ať už jde o skládání stavebnice, vymalovávání mandal nebo při hře s ostatními.
- **Melancholické dítě** – Můžeme začít s vypravováním osobních zážitků, které by předčili jeho vlastní melancholické nálady a starosti. Při poskytnutí pomoci bližnímu se samo rozradostňuje a projevy mohou být spontánnější.
- **Flegmatické dítě** – Takové dítě dokážeme „probudit“ z jeho vlastní zadumanosti cinknutím do triangu nebo jiného neobvyklého předmětu, který je nečekaný. Zapojujeme jej do kolektivních her a podporujeme jej v nich.
- **Cholerické dítě** – S tímto dítětem je potřeba dávka trpělivosti. Ve většině případů stačí dítě zaměstnat fyzickou činností prospěšnou pro kolektiv, nebo i pro zábavu jeho samotného. S radostí vyběhne nasbírat dřívka na vyrábění lodiček nebo udělá jiný skutek, který vyžaduje pohyb a sílu.

Pedagog by měl využívat kompetenci k zvládnutí řešení výchovných potíží:

- Porozumět jádru problému
- Mít dostatek informací, ověřit si výpovědi, mít dostatek variant k řešení problému
- Uplatňovat metody myšlení (logické, matematické, empirické)
- Volit vhodné prostředky a způsoby (odbornou literaturu, pomůcky, techniky)
- Spolupracovat při řešení problému s ostatními lidmi v kolektivu³⁰

Předcházením patologických jevů jsou praktikovány určité kompetence

- V družinách jsou rozvíjeny, posilovány a budovány kompetence k učení neboli posilování vůle při dokončování započaté práce či úkolu. Je podporována tvořivost, uplatňována pozitivní motivace, využívá se individuálního přístupu.
- Jsou zde vytvářeny podmínky pro rozeznávání správných a chybných řešení problémů. Děti jsou vedeny ke kolektivní práci, ale je podporována i individuální činnost. Konfliktní situace jsou řešeny ve společném kruhu a následně s jednotlivci. Děti jsou vedeny k sociálnímu cítění.
- Mají možnost vyjádřit svůj názor a jsou podněcováni k vlastním projevům v pozitivním (sdílení zážitků), ale i negativním (ublížení, křivda apod.) Učení komunikace s vrstevníky, ale i dospělou osobou. Především jde o správné formulování

30 MŠMT: Metodika pro podporu tvorby ŠVP ve školská zařízení pro zájmové vzdělávání, 2009 str. 101

myšlenek

- Je splňována kompetence sociální a interpersonální, kdy jsou děti podněcovány ke vzájemné spolupráci a pomoci.
- Při výletech a vycházkách mimo budovu školy jsou děti navyklé uvědomovat si práva a povinnosti, jsou vedeny k zodpovědnosti a ochraně svého, ale i zdraví ostatních. Jsou vedeny k smysluplnému trávení volného času, dostává se jim motivačních možností.
- V družinách ani klubech waldorfských škol se nevyužívají mediální technologie k hrám dětí. (Mobilní telefony, tablety, notebooky, televize, CD a DVD přehrávače apod.) Pouze u dětí na druhém stupni při vypracování konkrétního úkolu, zhlédnutí určitého dokumentu či filmu jsou některé využívány. Základy informačních technologií jsou obsaženy ve vzdělávacím programu, kde je podstata tohoto předmětu naplněna. Přesto je v těchto školách apelováno především na společné sdílení volného času a kreativní tvorbu, je umožněn prostor pro fantazii, sportovní vyžití apod. Děti jsou hravé a pod dohledem vychovatelek si rozvíjejí sociální kontakty. Nejsou apatické z pozorování mnohdy nereálného světa například při hraní počítačových her. Agrese, jež někdy z pasivního sledování multimédií přichází, nejsou zatížené. Skvělý německý pedagog a architekt Uwe Buerman nejen ve své knize, ale i na přednáškách v celém Německu a Česku vědecky přibližuje pedagogům, rodičům, ale i dětem vliv a souvislosti na všudypřítomná média. Jak se stát správnými uživateli a ochránit své soukromí. Jak v dnešní „mediální“ době správně nakládat s vymoženostmi, ve kterých se děti orientují někdy více než sami rodiče a pedagogové.³¹
- Nezbytná úzká spolupráce s třídními učiteli a rodiči, na těchto pedagogických základech tyto školy fungují. Důležité je společné sdílení a vzájemná podpora.

Pro příklad:

- ve školní družině nepoužíváme Pc, Tv / v domácím prostředí rodiče tuto činnost také nepodporují.
- pracujeme s přírodními materiály / rodiče předkládají dětem převážně hračky z těchto materiálů
- výchovné metody např. vyprávění v obrazech / v rodině se snaží podpořit a posilovat tato působení na děti

³¹ Uwe Buerman: Jak (pře)žít s médii, 2009 Poznání

4 Činnost waldorfské družiny

4.1 Pracovní náplň vychovatelky a vedoucí vychovatelky WŠD

Pro zajišťování nezbytných organizačních, koordinačních i metodických činností je stanoveno, že ředitel jmenuje vedoucí vychovatelku. Toto řediteli ukládá § 2 odst. 6 platné Vyhlášky o školních družinách a školních klubech a § 8 odst. 1 Vyhlášky o základních školách. Podle přílohy citovaného vládního Nařízení č. 68/1997 Sb.³² ředitel určí sníženou míru přímé výchovné povinnosti. V praxi to znamená, že vedoucí vychovatelka má méně přímé práce - činnost s dětmi. O tři hodiny týdně více na administrativu a jiné zajištění.

Vedoucí vychovatelka si ve své pozici musí:

- stanovit konkrétní cíle
- organizovat si práci
- motivovat a komunikovat s kolegy
- autoritativně přistupovat k dětem

Je přímo řízena ředitelem školy, úzce spolupracuje s jeho zástupcem. Plní úkoly vycházející z pracovní smlouvy, jež jsou nutné pro fungování chodu družiny a kroužků.

- Odpovídá se řediteli za úroveň výchovně – vzdělávací práce ŠD.
- Zajišťuje plnění úkolů v souladu s pracovním řádem, právními předpisy, organizačním řádem a vnitřními předpisy organizace.
- Organizuje a zodpovídá za činnost kroužků při škole pro děti.
- Dbá na dodržování správného režimu dne a zásad psychohygieny.
- Kontroluje činnost vychovatelek, hospituje, provádí analýzu jednotlivých činností ke zlepšení pedagogického působení.
- Zajišťuje uvádění nových vychovatelek.
- Kontroluje a vede pedagogickou a další dokumentaci ŠD.
- Koordinuje činnost oddělení, využívání prostorů, které má ŠD k dispozici.
- Předkládá návrhy na vybavování ŠD, podle finančního limitu a schválených záměrů zajišťuje dokupování pomůcek a materiálu.
- Studuje odbornou literaturu a neustále se vzdělává v seminářích.

³² Zákon o pedagogických pracovnících č. 563/2004Sb

- Podporuje a vytváří podmínky pro vzdělávání všech vychovatelek.
- Provádí hodnocení vychovatelek, podává návrhy na přidělení pohyblivých složek platu.
- Vede metodické porady s vychovatelkami, kde řeší organizační, provozní a pedagogické otázky.
- Organizuje zápis žáků do ŠD, rozděluje žáky do oddělení.
- Navrhuje řediteli rozvrh služeb vychovatelek, zajišťují suplování za nepřítomné, zajišťuje rozmístění žáků při omezeném nebo přerušném provozu, navrhuje řediteli zajištění provozu o prázdninách.
- Řeší stížnosti na činnost vychovatelek ŠD, koordinuje styk s rodiči.
- Podává řediteli návrh na znění *Vnitřního řádu školní družiny*, dbá na jeho dodržování, zajišťuje seznámení rodičů s tímto řádem.

Předkládá kolegiu školy - návrh změn výchovných plánů, podklady k dlouhodobým návrhům plánu a rozpočtu školy, plán exkurzí, výletů, výchovných akcí, návrhy krátkodobých i dlouhodobých koncepcí rozvoje školy.

Jako pedagogové se ve vzdělávání zaměřujeme na studie z věd:

Psychologie (vývojová psychologie, věkové zvláštnosti dětí)

Sociologie (chování ve skupině, lidská podstata, sociální interakce, kultura)

Antropologie (vývoj, podstata a chování člověka včetně jeho sociálního a rodinného prostředí) – kulturní antropologie (vliv kultury na jeho priority, přání a potřeby)

Vychovatelky samostatně zajišťují:

vychovatelkou činnost zaměřenou na rozvoj osobnosti žáka, jeho zájmů, znalostí a tvořivých schopností probíhající podle vzdělávacího programu. Sledují chování svěřených žáků, zajišťují s nimi kvalitní činnost podle rozvrhu činnosti školní družiny, diagnostiku a hodnocení svých žáků, spolupracují v tomto směru s třídními učitelkami. Vedou si předepsanou dokumentaci. Zpracovávají týdenní plány a programy výchovné činnosti.

Zajišťují bezpečnost žáků při všech činnostech organizovaných ŠD. Zastupují přechodně nepřítomnou vychovatelku nebo pedagoga. Dodržují organizaci činnosti školní družiny dle směrnic školy a pracovního řádu, zejména přichází včas před nástupem dětí do družiny, tj. nejméně 15 minut před zahájením služby. Po skončeném vyučování přebírají děti od

vyučujících, a následně je předávají lektorům - vyučujícím, zodpovědným zástupcům uvedeným na zápisním lístku. Kázeňské problémy řeší bezprostředně s rodiči a vedoucí vychovatelkou. Informace rodičům zapisují do deníčku, zúčastňují se pedagogických rad, metodických sdružení školní družiny a dalších akcí a porad organizovaných školou. Dbají o výzdobu svého oddělení, estetičnost prostředí, sledují kvalitu úklidu, děti ze školní družiny propouští podle údajů uvedených v zápisním lístku viz. Vzor Příloha č. 2. v jiné době je samotné bez písemné omluvenky nepouští.

Ve waldorfské družině se „žije“ koloběhem roku. Mnohému rodiči napoví již prostředí družin, které se v některých prvcích přibližuje třídám WMS. I zde mají děti spoustu specifických „waldorfských“ podnětných materiálů určených k hrám a hraček samotných. Vychovatelky ve svém metodickém působení využívají materiálů z řad pedagogických i antroposofických knih. Ale jejich stěžejním materiálem k činnostem v družině jsou Sborníky neboli waldorfské Věnečky.³³ Viz. Přílohy č. 2 a č. 3. Tyto sborníky jsou určeny právě pro rodiče, pedagogy mateřských škol a základních škol prvního stupně včetně družin. Jsou řazeny do skupin ročních období a jsou i barevně rozlišeny. Jaro je v zelené edici, Léto ve žluté, Podzim má barvu oranžovou a Zima září modře. Každé roční období má již tři různá vydání.

K danému ročnímu období je možné nacvičit mnoho říkadel, básniček, a rozpočítadel k pohybovým hrám. K písničkám jsou většinou uvedeny noty k doprovodu na pentatonickou flétnu, která je ve waldorfských školách typická. Ve Věnečkách se objevují také články k zamyšlení, názory a podněty. Pro jedno roční období jsou popsány veškeré stěžejní svátky, tradice a slavnosti. Jsou zde příběhy a inspirace k uchopení zapomenutých tradic. Tradice a svátky roku v dětech podporují jistoty. Inspirativní příběhy z jiných waldorfských škol a školek, jež jsou autentické a velkou pomocí pro pedagogy i rodiče. Stejně jako rozhovory s pedagogy nebo popis jisté činnosti ve waldorfské škole. Jedinečné nápady, vyprávěnky, které jsou podtrhnuty lahodnými recepty pro pečení v kuchyni. Ale také obohacující nápady k ručnímu vyrábění doplněné ilustrativními postupy. Buď už je to „DRAK“ v podobě létajícího míčku plněného pískem s papírovou ozdobou v době „Michalské“, nebo recepty na pečení jedinečných „Martinských rohlíčků“. Nezbytná je spolupráce třídních učitelů a vychovatelek, vzhledem k čerpání stejných metodických doplňujících materiálů, co se týče výtvarného a kreativního využití.

33 Věneček – Sborník 2011 (Jaro, Léto, Podzim, Zima)

Vychovatelky školních družin se podílejí na vytváření „plánu práce“, který předkládají vedení školy a na jeho základě organizují program během školního roku. Viz. Vzor Příloha č. 5.

4.2 Pracovní zařazení vychovatelek

I waldorfské školy občas hledají uchazeče o zaměstnání pro své volné pracovní pozice. Obecným cílem získávání a výběru pracovníků by mělo být získat s vynaložením minimálních nákladů takové množství a takovou kvalitu pracovníků, kteří jsou žádoucí pro uspokojení potřeb organizace.³⁴

Využíváme tři fáze při výběru zaměstnanců:

- **definování požadavků** – příprava popisů a specifikací pracovního místa, rozhodnutí o požadavcích a podmínkách zaměstnání (např. vychovatelka ŠD na částečný pracovní úvazek);
- **přilákání uchazečů** – prozkoumání a vyhodnocení různých zdrojů uchazečů uvnitř školy i mimo ni, inzerování, využití portálů škol a poradců;
- **vybírání uchazečů** – třídění žádostí, pohovory, výběrové řízení - hodnocení uchazečů, nabízení zaměstnání, získávání referencí, náslechy ve výuce, ukázkové hodiny, příprava pracovní smlouvy.

Požadavky školy:

Odborná způsobilost, kvalita, přínos pro kolegium, pracovní vztahy, produktivita, flexibilita, rekvalifikace / vzdělávání, spojení osobních cílů s cíli organizace, znalosti organizace (waldorfské školy), znalosti finančních možností organizace (platové tabulky). Ve školství jsou kritéria obzvláště konkrétní. Odborná kvalifikace a přístup k dětem se posuzuje podrobněji například na předváděcích hodinách zájemce.

Ve školách se snaží spolupracovat v celé své celistvosti a jednotě. Kompetence jsou rozděleny pro všechny zaměstnance, včetně vychovatelek ŠD. Důležitá rozhodnutí se řeší na kolegiích za účasti veškerých pedagogických a vedoucích pracovníků školy. Kolegium školy se schází jednou týdně a vždy se snaží dojít k úspěšnému konsensu ve

34 Armstrong, M. Řízení lidských zdrojů. Grada Publishing, 2009, str. 343

všech záležitostech. Důležité je stanovení časového harmonogramu s předloženými body. Součástí samosprávy učitelů tvoří i to, že mluvčí konference je demokraticky volen a rozdělení úkolů se může měnit. Tato poradní setkání bývají časově náročná, ale pro chod waldorfských škol nezbytná.

Motivace a peněžní odměny mohou fungovat jako cíl, o který lidé usilují, převážně v soukromých nebo zahraničních společnostech se dají velmi často uplatnit. V základních školských zařízeních jsou zaměstnanci hodnoceni dle platových tabulek. Finanční motivace ve formě odměn je závislá pouze na hospodárnosti školy. Motivací je zde spíše morální zodpovědnost vůči vychovávanému a jiné druhy tvůrčí práce.

Diskriminace při stanovování relativních mzdových/platových sazeb pro muže a ženy už nyní možná není tak očividná, jako tomu bylo před rokem 1975, kdy začal platit Zákon o stejné odměně, ale z celostátního hlediska pořád ještě existuje významná mezera mezi výdělky mužů a žen.³⁵ Základní škola nepatří do podnikatelské sféry, tudíž nesleduje zisk jako hlavní cíl. Hospodaří s finančními prostředky, které získává od zřizovatele, na mzdy, na provoz, údržbu a vybavení školy. Dále hospodaří s finančními prostředky, které získává z pronájmů prostor. Zaměstnanci jsou ohodnoceni dle platových tabulek a dosažené praxe.³⁶ Další částí platu je pohyblivá složka (osobní ohodnocení), která je velmi rozdílná, a to z hlediska teritoria školy, jejího hospodaření a měla by být závislá na výkonu zaměstnance.

Ve škole, kde pracuji já, a jistě je jich více, mají zaměstnanci ještě jeden vyšší cíl a to je „dítě“, jeho výchova a vzdělání ke svobodě. I zde ale platí velká vůle, odhodlání a víra pedagogů. Dopomáhá zde například motivace v podobě odcházejících žáků z devátých tříd, v nichž mnohdy spatřujeme mladé sebevědomé lidi.

Péče o pracovníky:

- A) povinná péče o pracovníky daná zákony, předpisy a kolektivními smlouvami
- b) smluvní péče o pracovníky daná kolektivními smlouvami uzavřenými na úrovni organizace
- c) dobrovolná péče o pracovníky, která je výrazem personální politiky zaměstnavatele, výrazem jeho úsilí o získání kvality školy³⁷

35 Armstrong, M. Odměňování pracovníků. Grada Publishing, 2009, str. 174

36 <http://www.msmt.cz/dokumenty/metodicky-vyklad-k-odmenovani-c-j-msmt-11705-2013-201>

37 Koubek J.: Řízení lidských zdrojů Management Press str. 343

„**Neformálním vedoucím**“ může být ten, jehož slova mají ve skupině největší váhu, jehož stanoviska a názory jsou ceněny. Svými postoji a jednáním ovlivňuje členy skupiny, kteří je často přebírají za svůj vlastní jako jistý model jednání. „Neformální vedoucí je tím, na koho se ostatní obracejí o pomoc a radu, koho uznávají jako kompetentní autoritu.“³⁸

„**Formální vůdce skupiny**“ nese odpovědnost za organizaci a řízení činnosti. Řídí a stará se o naplňování stanovených skupinových cílů a respektování daných sociálních norem.“³⁹ Průběžné hodnocení by mělo být prováděno denně, častou chybou bývá hodnocení náhle a negativní. Takové hodnocení je demotivující a neperspektivní.

4.3 Průběh školního dne v družině

Vychovatelky ŠD jsou iniciátorkami a průvodkyněmi při činnostech dětí, kdy je přímo nebo nepřímo motivují. Umístění dětí do školní družiny je nenárokové a rozhoduje o něm ředitel školy.⁴⁰ Hierarchicky jsou upřednostňovány děti z nejnižších ročníků.

Dveře družiny jsou otevřeny mnohdy ještě rozespalým dětem od sedmé hodiny ranní. Po strávené hodině v družině, kdy jsou činnosti směřovány spíše ke klidovému režimu, se všichni přesouvají do vestibulu školy. Zde se účastní uvítacího každodenního „Ranního zpívání“ za doprovodu příchozích učitelů, rodičů a dětí z celého prvního stupně. Zpívání je obohaceno o flétny, kytary, harmoniky, trumpety apod.

Děti odchází do výuky a vychovatelka si chystá přípravy na odpolední činnosti. Zajišťuje materiál a pomůcky, věnuje se administrativě, zvelebují prostor družin a jejího okolí. Účastní se porad s kolegy nebo rozhovorů s rodiči. Jindy doprovází třídu na dopolední program mimo budovu školy, či zastupuje v samotném vyučování.

V poledne dle rozvrhu již třídní učitelé předávají rozjařené děti vychovatelkám. A tak je společný čas zahájen obědem v jídelnách, které do svého stravování zahrnují více produktů ekologické zemědělství. Ale i svačinky, které si děti vytahují z krabiček (z domova) jsou obohaceny o zdravé biopotraviny. Děti jsou v tuto dobu již v hlubokém uvolnění a chtějí mít prostor pro hru, proto je pro vychovatelky tento čas velmi náročný. Přesto se musí hromadně dostat do školní jídelny a následně poobědvat. Po té se přemísťují do

38 Štěpaník. Jaroslav: Nejčastější chyby a omyly manažerské praxe Grada Publishing, str. 17

39 Štěpaník. Jaroslav: Nejčastější chyby a omyly manažerské praxe Grada Publishing, str. 18

40 www.msmt.cz Zákon č. 109 / 2002 Sb.

tříd, kde je prostor pro odpočinkový program ve formě vyprávění příběhu, čtení pohádek a následného volného programu (stolní hry, četba, vypravování, tvořivé vyrábění). Dle ročního období jsou dětem předkládány inspirativní výrobky a podněty k rukodělným činnostem. Vychovatelky čerpají inspirace ze Sborníků Věnečků, metodických knih, odebírají kreativní časopisy Amos a Golem, navštěvují knihovnu a také čerpají z námětů kreativních internetových stránek. Do 14 hodiny je také dostatek prostoru pro společné hry ve třídě. Tento čas je „hájený“ a v tuto dobu mají děti dostatek volného prostoru ke hře.

Ve 14 hodin je čas prvních hromadných odchodů a rozdělení / spojení dětí. Děti odchází domů, využívají zájmového vzdělávání, zůstávají v družinových třídách připravené k rukodělným činnostem nebo se přemísťují na pohybové hry do venkovních prostor určených vychovatelkami. Prostorná šatna na venkovní hračky a hry je denně využívána, obzvláště koloběžky jsou dětmi velmi oblíbené. Jednou týdně je v družině zařazen celo-odpolední výlet do blízkého lesa, kde se děti mohou volně projevit a uvolnit. Družina využívá 2x týdně cvičnou kuchyňku školy, kde vychovatelky s dětmi pečou, smaží a připravují si lahůdky dle tematického plánu družiny a jednou týdně pro všechny napečou pečivo pro odpolední čas. Škola se pyšní plně vybavenou keramickou dílnou s keramickou pecí, která je družinovými dětmi maximálně využívána. V 15:30 hodin se opět rozdělené skupiny dětí a vychovatelek sjednocují do dvou tříd, kde probíhá rekreační a pracovní činnost. V případě příznivého počasí zůstává část dětí na zahrádce školy – přírodní učebně, kde je družině svěřen jeden menší záhonek, o němž se zaujetím děti starají, pěstují zde zeleninu a starají se o bylinky a květiny. Tyto vypěstované suroviny děti využívají během rukodělných činností v kuchyňce. V družinách waldorfských škol je pro děti po celý rok zajištěn pitný režim, v zimě teplý čaj a v letních dnech sirup. Ovocem čerstvým, ale i sušeným, ořechy nebo suchary, zpříjemňují vychovatelky pobyt dětem v družinách dle potřeb dětí a finančním možnostem.⁴¹ Díky vymezenému času, se mohou ve všech třech třídách děti navštěvovat, nebo při sloučené děti po 16 hodině si mohou vyhrát se všemi hrami a hračkami, které družina nabízí. V době vedlejších prázdnin ve školním roce je zajištěn provoz ŠD při dostatečném počtu přihlášených dětí.

Provoz družiny je zahájen ranním provozem a odpoledním končí. Všechny děti, které přijdou v tyto časy do družiny, se při příchodu přivítají pozdravem a podáním ruky. Při odchodu učiní totéž. Tímto uvítacím rituálem se rozvíjí jejich sociální dovednosti. Vychovatelka již při podání ruky svojí empatií může vypořádat momentální náladu

41 www.waldorf-brno.cz/zakladni-skola/druzina

a stav přichozího dítěte. Tento každodenní osobní kontakt navozuje třídní učitel před zahájením výuky s každým žákem.

Celý školní rok se řídí Tematickými plány práce, které se vypracovávají před začátkem školního roku.⁴² Vztahuje k měsícům a koloběhu svátků roku a tradicím. Činnosti jsou přizpůsobeny zájmům dětí a možnostem školy.

Denní skladba činností:

- hygiena, oběd
- odpočinkové činnosti - odstranění únavy, regenerace duševních i fyzických sil
- rekreační a pracovní činnost, zájmové činnosti vedoucí k seberealizaci, poznávání a rozvoje dovedností
- rekreační činnosti – rukodělné, výtvarné, pohybové a sportovní
- volná hra

V družinách rozlišujeme činnosti: pravidelné, příležitostné, individuální a spontánní.

Děti jsou v družině vedeny k:

- všestranné, účinné a otevřené komunikaci, umění naslouchat a porozumět druhým a respektovat jejich názory
- jsou podporovány při práci a komunikaci ve skupině
- rozvoji schopnosti spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- znát svá práva i povinnosti, podpora vzájemné spolupráce, zodpovědnost za společné výsledky
- projevu ve svobodné a zodpovědné osobnosti se schopností uplatnit svá práva a plnit si své povinnosti
- dodržovat mravní hodnoty a snažit se slušně jednat
- nést zodpovědnost za svá rozhodnutí
- projevit pozitivní city v chování, jednání a prožívání životních situací.
- citlivě vnímat vztah k lidem, ke svému prostředí i přírodě

⁴² MŠMT: Metodika pro podporu tvorby ŠVP ve školská zařízení pro zájmové vzdělávání, 2009 str. 82

- aktivně rozvíjet a chránit své fyzické a sociální zdraví, být za ně zodpovědný, snažit se vytvářet dobré vztahy, respektovat spolužáky i všechny zaměstnance školy
- toleranci a ohleduplnosti k lidem, kulturám a duchovním hodnotám
- poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi

Činnost vychovatelky školní družiny během dne

- Řídí výchovu v oddělení školní družiny podle pracovního úvazku přiděleného vedením školy
- Dodržuje organizaci činnosti školní družiny dle směrnic školy a pracovního řádu
- Přichází včas před nástupem dětí do družiny, tj. nejméně 15 minut před zahájením služby
- Zajišťuje provoz ranní družiny, ve kterém se střídá s ostatními vychovatelkami a zabezpečuje uzavření všech využívaných prostor po skončení družiny
- Po skončeném vyučování přebírá děti od vyučujících, děti předává osobně jiným pedagogům a lektorům nebo zástupcům uvedených na zápisním lístku. Děti, jež odchází bez doprovodu, musí mít tuto skutečnost uvedenou v zápisním lístku a případnou změnu zaznamenanou písemně v deníčku
- Po příchodu dětí do družiny zapisuje jejich docházku, seznámí je s programem
- Na oběd s dětmi odchází podle harmonogramu, dbá na klidný odpočinek a na pravidelný pobyt venku
- Ze třídy neodchází, pokud nemá za sebe zajištěn pedagogický dozor
- V určitou denní dobu se oddělení spojují a děti mají záměrnou činnost – Tvořivý kroužek, Rukodělný, vycházky do okolí školy, na zahradu školy nebo jinou formu zájmové činnosti
- Zajišťuje bezpečnost žáků při všech činnostech organizovaných školou, obstarává spotřební materiál pro praktickou činnost, organizuje výlety, návštěvy muzeí, kina, divadla, exkurze.

Vzhledem k prodlouženému chodu družiny se děti po skončení dalšího zájmového vzdělávání (např. dramatický kroužek) vrací zpět a tráví zde další čas. Proto se vychovatelky řídí přesným harmonogramem pobytu dětí ve škole.

Pro přehled uvádím počty dětí v určité dny a časy, které byli do družiny zapsáni. Tyto počty jsou dané, nicméně jsou pohyblivé nejvíce během pololetí, kdy se na základě

zájmového vzdělávání tradičně hromadně proměňují. Přikládám k srovnání období pro školní rok 2012-2013 a školní rok 2013-2014. Po zaběhnutí školního roku a otevření zájmové činnosti v druhém školním týdnu, se stav pobytu dětí v družině se vždy markantně liší.

	11:55 - 12:05	12:05-12:45	12:45-14:00	14:00-15:30	15:30-16:00	16:00-16:30
po	14	13	59	34	23	16
ut	27	27	81	44	33	18
st	54	54	75	47	24	11
ct	42	41	71	52	31	19
pa	64	62	60	38	20	11

Tab. 1 Přehled počtu nahlášených dětí v družině v měsíci září 2012

Obr. 2 Rozdělení pobytu dětí v týdnu 2012

	11:45 - 12:10	12:10 - 12:45	12:45 - 14:00	14:00-15:30	15:30-16:00	16:00 - 16:30	16:30 - 17:00
po	26	72	84	39	38	23	14
ut	26	53	80	69	49	31	22
st	26	51	80	57	54	49	43
ct	40	82	84	50	47	33	23
pa	26	72	84	39	38	23	14

Tab. 2 Přehled počtu nahlášených dětí v družině v měsíci září 2013

Obr. 3 Rozdělení pobytu dětí v týdnu 2013

4.4 Spolupráce pedagogů a rodin

Spolupráce kolegů je na každé škole samozřejmá, k nejužší spolupráci dochází mezi vychovatelkou a třídní učitelkou/učitelem dané třídy, se kterou pracuje. Ve waldorfské škole je podpora kolegia nezbytná, právě na kolegiích dochází k sounáležitosti, k propojení všech bytostí ve škole. Vzhledem k odpolední činnosti družiny není možné účastnit se veškerých kolegií od jeho samého začátku. Program týdenních kolegií je od 14:30–17:30 hodin a poté následuje rozšířené kolegium, které by mělo svým programem končit v 19:30 hodin. Na kolegium dochází vychovatelka většinou po pozdějším zahájení. Vychovatelky se v docházce střídají. Je proto velmi přínosná aktivita vychovatelek být ve spojení s ostatními kolegy a podílet se i tak na dění ve škole. Společná práce s kolegy ZŠ, MŠ a ŠD na výjezdech školy, organizace slavností, společného posezení na konci školního roku a po Adventní Spirále můžou tento pocit sounáležitosti posilovat.

Na jedné vánoční slavnosti ve waldorfské škole řekl Rudolf Steiner dětem v plénu: „*Když se někdo z vás necítí dostatečně oceněn, tak by se měl najít někdo jiný z vás, který mu v lásce řekne: Podívej se, jak to pokročilo, jak čile a pozorně vystupujeme na horu života. Podívej, kamaráde, na tu horu života musíš stále stoupat. Tak by si měli navzájem kamarádi pomáhat, když někdo váhá. Každý pro každého, všichni pro jednoho a jeden láskyplně pro všechny. Měla by být mezi vámi láska. Láska k učitelům. O to chceme*

pečovat jako o dobrého ducha WALDORFSKÉ ŠKOLY. ⁴³

Na prvním stupni je spolupráce vychovatelek s kolegy intenzivnější. Předávají si děti v poledních hodinách, hovoří spolu o vývoji a chování svěřených dětí, mnohdy se společně účastní některých schůzek s rodiči, vypomáhají si při slavnostech třídy, při organizaci družinových akcí apod. Kolegové, kteří jsou třídními učiteli, dopomáhají družině i jinými způsoby. Například dodávají během roku a převážně na jeho konci a začátku mnoho potřebných věcí do družiny. Bývají to nevyužité barvy, polštáře, tkané koberce, ale také různé větší kusy nábytku. Naopak učitelé si docházejí do družiny pro potřebný materiál vhodný do výuky, například pro půjčení jehel, krabiček, barev, filcu, vlny apod. Oboustrannou radostnou výpomocí a spoluprací jsou také příkladem pro děti.

Vzhledem k velké spolupráci rodičů se školou je celá koncepce družiny vedena v tomto pojetí. Spolupráce se samozřejmě vyvíjí a projevuje se následovně:

Družinové schůzky

V tomto školním roce jsme zavedli úspěšné „družinové schůzky“ scházíme se prozatím čtyřikrát po dobu školního roku v odpoledních hodinách. Pro efektivnější výsledky jsou přítomny všechny vychovatelky, také vychovatelka ze školního klubu, případně třídní učitelé z 1. stupně a hlavně dva zástupci rodičů z první až čtvrté třídy. Při vážnějších událostech nebo komplikovaných situacích jsou přizváni ostatní členové kolegia, jako jsou zástupkyně ředitele nebo ředitel školy.

Otevřené třídy:

V posledních letech se vzhledem k mateřským povinnostem vychovatelek, ale i pedagožek na prvním stupni rozmohla jejich častá výměna, což není ideální, obzvláště pro menší děti. Jako schůdnou variantu jsme zvolili „otevřené družiny“. Po každodenním svém programu, který tráví každá skupina po vyučování se svojí vychovatelkou, si otevřou svoji třídu.

Výhody- nevýhody otevřených tříd: Děti se tak mohou volně pohybovat a hrát si ve všech třídách a na chodbě družiny a navštěvovat se se sourozenci, kamarády, i se svojí „bývalou vychovatelkou“. I v těchto případech musí děti dodržovat stejná pravidla jako v ostatních třídách, ovšem s výjimkou „záškodnictví“, kdy jsou za něj ze společných prostor zpět vyloučeny do své kmenové třídy. Vychovatelky mají tímto ztíženější dohled

⁴³ Selg P., Duchovní jádro waldorfské školy, A. Janátová AWŠ ČR 2010 str. 48

nad dětmi a jejich činnostmi. Pokud v tomto mezičase před vyzvedáváním dětí rodiči nějaký rodič přijde dříve (z důvodu návštěvy lékaře či jiných rodinných důvodů), trvá nějakou chvíli, než se dítě objeví z domečku té, či oné třídy. Taková situace nepůsobí na rodiče a prarodiče důvěryhodně. Ovšem pro děti, jsou tyto možnosti otevřených družin velmi vítané a dokonce se zlepšují sociální kontakty mezi třídami. Určitě budeme v těchto činnostech pokračovat a rozvíjet je.

Mezi specifické pozitivní znaky osobních kontaktů s rodiči bych například zařadila:

- okamžité upozornění na lehčí zdravotní problém dítěte,
- pochvala za zdařilé činnosti,
- upozornění na zvláštní nebo nevhodné chování,
- domluvy na individuální rozhovory,
- rodiče mohou přiložit ruce k dílu při opravách hraček, výmalbě prostor, být nápomocni jako doprovod při výletech, výstavách, slavnostech apod.

Ty, na které je třeba neustále pracovat, a nefungují zcela dokonale, jsou například:

- rodiče občas nedodržují pravidla a vnitřní řád družiny,
- pohybují se v prostorách družiny v nedomluvených termínech,
- návštěvy mladších sourozenců při vyzvedávání ohrožuje je samotné, ale i ostatní děti v zápalu hry,
- vzniká neucelený pohled na pracovní činnosti vychovatelek, jež může vzbuzovat neadekvátní závěry rodičů apod.

5 Analýzy rozhovorů

5.1 Metodologická východiska

Výzkumné otázky:

Smyslem kvalitativního výzkumu je nalézt odpovědi na tyto výzkumné otázky:

- ✓ *Je chod waldorfské družiny a řešení výchovných problémů ve waldorfské školní družině v souladu s principy waldorfské pedagogiky?*
- ✓ *Jakou roli zastává v chodu waldorfské družiny a řešení výchovných problémů ve waldorfské školní družině spolupráce mezi učiteli a vychovatelkami?*
- ✓ *Opírá se řešení výchovných problémů ve waldorfské družině o ŠVP?*
- ✓ *Spokojenost dětí v družině a jejich zapojení do zájmového vzdělávání školy?*

Konkrétní metodika výzkumu + analytická jednotka:

K dosažení cíle diplomové práce je použito metod kvalitativního výzkumu – metody rozhovoru. Prostřednictvím strukturovaných rozhovorů jsem získala výpovědi respondentů, které jsem následně vyhodnotila. Soubor respondentů skládající se z učitelů waldorfské školy, bývalých i současných vychovatelek waldorfské školní družiny, rodičů a dětí navštěvující waldorfskou školní družinu. Dotazovaní rodiče byli vybíráni napříč třídami od první do čtvrté třídy, kteří využívají družinu a volnočasové aktivity organizované školou. Respondenty jsou také učitelé, kteří přicházejí do bezprostředního kontaktu s dětmi prvního stupně a samotní vychovatelé působící v družině. Oslovila jsem 20 pedagogů waldorfské školy včetně vychovatelek. Náhodně jsem vybrala a požádala o spolupráci 20 rodičů z prvního stupně základní waldorfské školy. Z 1. – 4. tříd bylo osloveno 15 dívek a 15 chlapců, které navštěvují družinu a využívají kroužky při škole.

Metody (techniky) zpracování:

- obsahová analýza dostupné literatury a jiných písemných pramenů
- komparace, srovnávací analýza
- analýza právního rámce
- rozhovor, strukturovaný rozhovor

5.2 Analýza rozhovorů s vychovatelkami

Pro konkrétní příklady ve své práci uvádím odpovědi vychovatelek:

Kladené otázky vychovatelkám:

- ✓ *Je chod waldorfské družiny a řešení výchovných problémů ve waldorfské školní družině v souladu s principy waldorfské pedagogiky?*
- ✓ *Jakou roli zastává v chodu waldorfské družiny a řešení výchovných problémů ve waldorfské školní družině spolupráce mezi učiteli a vychovatelkami?*
- ✓ *Opírá se řešení výchovných problémů ve waldorfské družině o ŠVP?*
- ✓ *Jaká je spokojenost dětí v družině a jejich zapojení do zájmového vzdělávání školy?*

Konkrétní odpovědi vychovatelek:

1. – „Ano, snažím se vycházet z principů waldorfské pedagogiky, díky absolvování semináře dokážu využívat těchto metod v praxi s dětmi. Maximálně spolupracuji s třídními učiteli. Smyslem činností družiny je čerpat v ŠVP školy. Častá nechuť při odchodu dětí domů z družiny je pro mě důkazem spokojenosti. Do kroužků se děti těší a jejich nadšení přetrvává, i když si potřebují vyzkoušet občas i něco jiného.“

2. – „Stále hledám způsoby výchovných řešení. U některých učitelů je spolupráce složitější, ale spíše v jiných situacích, než v řešení výchovných otázek. Ano snažím se tak jednat. Děti jsou v družině spokojené a nenudí se, mají dostatek podnětů ke hrám. Do kroužků se těší, ale někdy by potřebovaly být v jednom čase na dvou místech: v družině s kamarády i v kroužku.“

3. – „Považuji to za samozřejmé a přirozené využívat těchto principů. Vyučování je hierarchicky postaveno nad družinu a tudíž učitel má více kompetencí i možností k působení, ale přesto se ve spolupráci najde shoda. Snaží se o návaznost v odpoledních činnostech. Někdy kroužky dětem narušují volnou hru v družině, přesto i v nich se velmi rády realizují.“

4. – „Někdy sklouznu k tradičním metodám a vzápětí mi vzniknou složitější situace k řešení. Nemůžu si stěžovat, nezaznamenala jsem ze strany kolegů – učitelů odmítnutí, víceméně máme společný zájem na vyřešení jakékoli situace. Řešit problémy ve waldorfské družině se jinak než po „waldorfsku“ dělat nedá. Organizace kroužků je v družině oříškem - logisticky nejnáročnější. Vnímám mnoho aktivit a individuální časy výuk hudebních nástrojů jsou nejvíce dramatické. Vychovatelka v těchto případech zastává určitý servis pro rodiče. Dělá mi problém děti odtrhávat od započaté hry.“

5. – „Družina je plnohodnotnou součástí waldorfské školy a z těchto důvodů i řešení výchovných problémů zapadá do koncepce školy. Nešetkala jsem se s odmítnutím nebo nevolí. Ano, jak jinak by se dalo pracovat v družině, která je komunitní školou, v níž je tento přístup samozřejmostí. Spokojené dětské tváře při hraní mi dodávají pocitu smysluplnosti této práce.“

6. – „S principy waldorfské pedagogiky se zde pracuje, ovšem za dobu mého působení se mi je nedařilo příliš naplňovat. Vstřícnost kolegů a vzájemná spolupráce je ve škole příjemná. V praxi je to nezbytné, očekávání ze strany rodičů a dětí je zřejmé. Uvolněná atmosféra v družině vyhovuje více dětem než mně samotné. Zájmové vzdělávání má obsáhlou nabídku a děti musí mezi kroužky volit.“

7. – „Děti mají možnost svobodného rozhodování, nejsou direktivně vedeny a vůbec se v družině cítí jako doma. Prožívám očekávanou optimální vstřícnost a pomoc ze strany kolegů. Je to jeden komplex a tak k tomu i přistupuji. Děti v družině dostávají maximální péči odpovídající škole tohoto typu. Jejich spokojenost a nadšení je každodenní odměnou. Starší děti mají občas pocit, že už do družiny nepatří, ale čas odchodu do kroužků jim to vynahrazuje.“

8. – „Řešení výchovných problémů jsem věnovala veškeré úsilí, nicméně mi unikaly souvislosti a praktické příklady. Z přístupu kolegů jsem cítila nesmírnou podporu a pochopení ve své práci. S tímto cílem jsem do školy nastupovala. Vesměs vnímám spokojenost dětí v družině i kroužcích.“

9. – „Samozřejmě je to waldorfská družina. Učitelé si vždy najdou čas na řešení výchovných problémů u dětí ve své třídě, neboť si jsou vědomi souvislostí pronikající do dopoledního vyučování. Kolegium školy a rodiče berou jako samozřejmost, že družina je „waldorfská“. Povozy družiny je čím dál více prodlužován z potřeb rodičů, ale spokojenost dětí to dokazuje. Probíhající kroužky jsou dětmi, obzvláště družinovými, hojně využívány.“

10. – „Záleží na vzniklé situaci a dané možnosti. Pokud to považuji za důležité a kolegy oslovím, domluvíme se na spolupráci. Snaha tu je. V družině je spousta dětí do pozdních odpoledních hodin a do kroužků chodí téměř každé dítě minimálně jednou týdně.“

Vychovatelka WŠD působí ve více komunikačních tocích školy. Ve směru ke kolegům, k dětem a rodičům. Její základní největší skupinu tvoří děti. Záleží na dlouhodobosti působnosti vychovatele/pedagoga ve škole. Na základě rozhovorů s vychovatelkami ŠD

jsem vyhodnotila tyto skutečnosti:

Vychovatelky školní družiny se opírají o principy waldorfské pedagogiky a na jejich základech se snaží řešit výchovné problémy. V případě neznalosti v postupu, vyhledají odbornou pomoc u služebně starších kolegů. Prohlubující studium waldorfských seminářů je bezesporu přínosné, ale prioritou zůstává v případě dlouhodobějšího zájmu o waldorfskou pedagogiku. Nicméně pokud se vychovatelka neztotožnila s jejími principy, je pro ni náročné v takovém prostředí pracovat a tuto pracovní pozici opouští. Jak se ukázalo v konkrétních zodpovězených otázkách vychovatelek, záleží na přístupu každého jednotlivce. Vychovatelky, které se nedokázaly ztotožnit s principy waldorfské pedagogiky ve školní družině, již na těchto pozicích nepracují. Jejich rozhodnutí byla dobrovolná a realizují se v jiných činnostech na jiných pozicích s dětmi.

Několik důvod, jež mohou způsobovat častou proměnu vychovatelek ve škole:

- Vychovatelky školních družin nalézají ve svém povolání mnohé pozitivní, přesto je pro některé toto zaměstnání vyčerpávající a příliš náročné a proto se rozhodly pro práci s dětmi v jiném prostředí.
- Přílišný hluk, chaos, nepřehlednost pohybu dětí při odchodech do zájmového vzdělávání. Pocit, že škola je příliš otevřená rodičům a zachovává si málo prostoru při klidný čas v družině.
- Mnoho hodin strávených v prostředí školy. Od ranní družiny tj. 6:45 – 17:15 hodin, kdy končí činnost s dětmi. V mezičase, kdy jsou děti ve vyučování, si vychovatelka vykonává nepřímou práci a zůstává v budově školy, v bezprostřední blízkosti dětí. (Kromě dvou dnů, kdy pracovní doba vychovatelky začíná až v 11:45 hodin.)
- Týdenní porady, které přesahují do pozdních odpoledních hodin
- Víkendové semináře, večerní přednášky, odpolední nebo dopolední schůzky s rodiči, porady s kolegy, studium odborné literatury.

Několik důležitých podnětů vychovatelek, které se rozhodly v této pozici setrvat:

- Ve svých vzdělávacích programech se waldorfské školy zaměřují na práci s přírodními materiály a těmi, jež nezatěžují životní prostředí. Od těch základních pravidel se odvíjí i činnosti zaměřené na rukodělné činnosti či zařízení tříd a školy. Právě v těchto školách se může vychovatelka rozvíjet ve své zručnosti a estetickém citění, které dostává jistou podobu při setkávání se zkušenějšími pedagogy waldorfských škol. Nebo při studiích rozšířených waldorfských seminářů.

- Jedinečná příležitost vychovávat svobodnou bytost. Velká podpora ze strany kolegia školy. Jednota a vzájemné sdílení při výchově svěřených dětí.
- Jedinečná spolupráce rodičů, jejich naslouchání a ochota spolupracovat nejen pro vlastní děti, ale i pro blaho ostatních rodin.
- Poznání osobností dětí z jiného úhlu: více sociálních kontaktů, pozorování chování při volné hře, při zadaných úkolech.
- Vychovatelka zastupuje ve vyučování, kde získá jedinečné zkušenosti a setká se s dětmi z jiného úhlu pohledu. Vytváří si ucelené obrazy, s kterými může vědomě pracovat a rozvíjet své zkušenosti.

Z rozhovorů s vychovatelkami školní waldorfské družině vyplývá, že se shodly na problémech, které jsou pro ně mnohdy rozhodující v setrvání ve škole tohoto typu: „Velké pracovní nasazení, mnoho hodin strávených v činnostech v rámci školy na úkor neadekvátního finančního ohodnocení. Přesto zvítězí pocit ze smysluplného trávení času s dětmi“

5.3 Analýza rozhovorů s pedagogy

- Pedagogové školy díky úzké spolupráci s vychovatelkami spatřují velkou návaznost výuky na odpolední program v družině. Pletení, háčkování, trénování hry na flétnu, jsou činnosti, které děti ve volném čase v družině dokončují.
- Pedagog, který pracoval před nástupem na pozici třídního učitele ve školní družině, získal praxi, jež je v tomto prostředí nenahraditelná.
- Proto je oproti tomu vyučování, i když se může jevit pro pedagogy z tradičních škol (velmi chaotické, volné, neuchopené apod.) oproti družinovému prostředí je přesto oázou řádu, systematičnosti, skupinové práce a harmonie.
- Pokud si vyžaduje situace přítomnost vychovatelky při řešení konfliktu v návaznosti na výuku, je spolupráce bezproblémová. I když vyžaduje více stráveného času na víc, stává se to samozřejmostí.
- Při svých doplňujících hodinách ve školní družině spatřují nepřiměřené hlučné prostředí, mají dojem příliš široké nabídky zájmového vzdělávání. Přesto se sami podílí na organizaci některých zájmových činností.

Pedagogové waldorfské školy se kromě vychovatelek dělí na třídní a netřídní učitele. Třídní učitelé byli téměř jednotní v zásadní myšlence, že: „Velké pracovní nasazení pro „svoji“ svěřenou třídu a příslib třídnictví po dobu devíti let je zavazující.“ Souhlasím s názory oborových učitelů, že: „Provoz družiny a pedagogické působení vychovatelek je slučitelné s ŠVP školy, obzvláště při řešení výchovných problémů.“

5.4 Analýza rozhovorů s dětmi

Děti působí, že jsou ve waldorfských družinách šťastné. Ustavičné posouvání končícího času družin není jediným ukazatelem. Rodiče musí často na své děti v družinách čekat, neboť se jim z tohoto prostředí odcházet nechce. Mají dostatek podnětů ke hře v dvojici, skupině, ale i samostatné hře nebo odpočinku. Vyplývá to již ze samotného přístupu školy, kdy se ve waldorfské škole neznámkuje, vysvědčení je pouze slovní a pro děti navštěvující družinu téměř žádné. Rodiče do 5. třídy dostávají vysvědčení v zalepené obálce a předávají je k posouzení rodičům. Jsou to faktory, které ovlivňují náladu dítěte ve škole. Z prostředí družiny jsou ze hry děti vytrhávány pouze třídními učiteli, kteří potřebují dopracovat některý z úkolů. Děti odchází na takové „dodělávání“ rády a těší se. Ve škole je to „baví“. Z prováděných rozhovorů vyplynul pozitivní vztah jak k výuce, tak k družině. Nedostatky, které děti mladšího školního věku trápí, se soustřeďují do nálady konkrétního dne. Většinou se jedná o nedorozumění mezi spolužáky, nebo dětmi z jiné třídy. Smutek nad nepřítomností při odpolední hře kamaráda, nebo jeho rozhodnutí přizvat do hry někoho dalšího. Děti touží po atraktivním materiálním vybavení v družině odpovídajícímu věku. Před rozhovorem podobné požadavky nevyvstaly. Děti pracují v družině s waldorfskými prvky, jako jsou bločky, akvarelové barvy, přírodniny apod. Dětem je umožněna volná hra ve venkovním prostředí. Podstata propojení s výukou je zachována ve všech realizovaných směrech.

Při rozhovorech s dětmi, různých věkových kategoriích navštěvujících družinu vyplynulo:

Děti prvních tříd: „Radost, nadšení, spokojenost, zvědavost a otevřenost téměř k veškerým nabízeným činnostem družině.“

Děti druhých tříd: „Větší touha po hře ve skupině, spokojenost při ručních činnostech a hledání spřízněného přátelství.“

Děti třetích tříd: „Málo času na hru v družině jako dříve, přesto se těší na pobyt při volné hře se spolužáky.“

Děti čtvrtých tříd: „Družinu využívají převážně pro přečkání vhodného času do kroužků. Nebo k individuálním hrám, ale organizovaná činnost je již neoslovuje. Chybí jim spolužáci, kteří se z kapacitních důvodů do družiny již nedostali.“

5.5 Analýza rozhovorů s rodiči

Rodičům byl poskytnut dotazník, ve kterém se konkrétně vyjadřovali v určitých bodech. Viz. Vzor Příloha č. 1. Na dotazník odpovídali buď ANO – NE, v závěru byla příležitost ke konkrétním odpovědím a názorům. Některé dotazníky byly obohaceny o rozhovory. Rozhovory s rodiči jsou běžnou, každodenní součástí typu těchto škol, obzvláště co se družiny týče. Jsou víceméně závislé na komunikaci. Proto jsou řazeny ke školám komunitním.

Rodiče se podílí na organizaci družiny a to formou doprovodu na akci pořádanou školní družinou:

- celodenní výlet
- návštěva divadla, muzea, výstavy
- vynášení Morény
- Masopustní průvod

Rodiče se angažují ve skupinách, které napomáhají zkvalitnění chodu družiny například šitím, renovací hraček a her, natírání potřebných věcí, výzdobou interiérů nebo malování obrazů. Jejich činnost je dobrovolná a závislá na časových možnostech. Práce pro školu je těší a děti mají k vyrobeným – opraveným věcem, které prošly ruky jejich rodičů jiný kladný vztah.

Z odevzdaných dotazníků vyplynula spokojenost rodičů převážně s přívětivostí k svěřeným dětem, ale také příjemným vystupováním vychovatelek k okolí. Dle rozhovorů mají rodiče důvěru v pedagogické přístupy vychovatelek a váží si spolupráce s celým pedagogickým sborem. Jako negativní považovali využívání některých prostředků pro hru v družině. Jako je z pohledu některých rodičů stolní fotbálek, při kterém se občas projevuje agresivita hráčů. Rodiče průběžně během školního roku sdělují svoji spokojenost nebo upozorňují na nedostatky v družině. A to formou osobních rozhovorů, e-mailem, na schůzkách družiny, nebo vyplněním dotazníků.

Bohužel poptávka po místech v družinách plošně nepokryje nabídku. Zůstává mnoho dětí, které se nedostanou do družiny, i když by ji ve svém věku nutně potřebovaly. Na školní klub ještě svým věkem nedosáhly a tak rodiče hledají různé možnosti, kde dítě

ve věku kolem desátého roku umístit.

U této skupiny respondentů jsem využila nejen rozhovorů, ale také zodpovězených dotazníků, jež byly určeny rodičům dětí, navštěvující školní družinu. Získané informace sloužily ke zmapování zájmového vzdělávání pro nadcházející školní rok. Zbývající otázky byly soustředěné na chod družiny a činnosti vychovatelek. Rodiče se nejvíce sjednotili při charakterizování provozu družiny v těchto bodech:

„Spokojenost s nabídkou kroužků pro děti přímo v budově školy. Adekvátní přístup vychovatelek a řešení obtížných situací se svěřenými dětmi dle zásad principů waldorfské pedagogiky. Nespokojenost a hledání řešení pro děti čtvrtých a pátých tříd v odpoledních hodinách z důvodů nedostačující kapacity školní družiny a klubu.“

5.6 Shrnutí rozhovorů

Ve svém výzkumném šetření jsem dospěla k těmto závěrům:

- ✓ *Je chod waldorfské družiny a řešení výchovných problémů v ní v souladu s principy waldorfské pedagogiky?*

Ve waldorfských družinách se přistupuje k řešení výchovných problémů dle principů waldorfské pedagogiky. Osobně jsem studovala tříletý seminář waldorfské pedagogiky, abych si zvýšila pedagogickou kvalifikaci a získala tak metodické příklady k těmto situacím. Pro práci ve waldorfské škole je studium waldorfské pedagogiky nezbytné i pro vychovatelky družin, neboť i těm je přikládána rovným dílem stejná zodpovědnost za výchovu a vzdělávání dětí. Pedagogické vzdělání je na půdě takových škol nedostačující, poněvadž specifické přístupy kolegů, rodičů a přístupy k dětem vyžadují hlubších znalostí.

- ✓ *Jakou roli zastává v chodu waldorfské družiny a řešení výchovných problémů ve waldorfské školní družině spolupráce mezi učiteli a vychovatelkami?*

Ve výzkumu jsem dospěla k závěru, že učitelé z prvního stupně waldorfské základní školy úzce spolupracují s vychovatelkami ŠD. Vzájemná důvěra a pomoc napomáhá ke společenství, ve kterém se děti mohou zdravě vyvíjet. Učitelé řeší zodpovědně vzniklé potíže a přenášejí je například bezprostředně do otevřeného pléna v rámci svých měsíčních třídních schůzek. Časté rozhovory s dítětem za přítomnosti vychovatelky a učitele jsou podmínkou úspěšné spolupráce. Bohužel je tento věnovaný čas dětem a jejich rodinám většinou nad rámec pracovních činností.

Bývá ukrajován z osobního volna učitelů a vychovatelek, mnohdy na úkor osobního života.

✓ *Opírá se řešení výchovných problémů ve waldorfské družině o ŠVP?*

Waldorfská družina se řídí ŠVP školy, Školním řádem a Vnitřním řádem družiny.

✓ *Spokojenost dětí v družině a jejich zapojení do zájmového vzdělávání školy?*

Z rozhovorů s dětmi i jejich rodiči jsem vyhodnotila jako smysluplné i nadále pokračovat v organizaci rozšířeného zájmového vzdělávání v naší škole, neboť závěry z tohoto šetření byly z více jak 95% kladné. V dnešní době, obzvláště ve městech, se provoz družin prodlužuje z potřeb rodičů v návaznosti na jejich zaměstnání. Děti v prostorách škol tráví mnoho času do pozdních odpoledních hodin a škola se stala nedílnou součástí v trávení volného času. Častým projevem v rozhovorech byl vděk rodičů a dětí za organizování činností nad rámec kompetencí vychovatelek.

Pro zkvalitnění potřeb dětí, rodičů a pedagogů byl poskytnut rodičům „dotazník“, ve kterém se měli vyjádřit k chodu družiny a zájmovému vzdělávání ve škole. Dotazník pro 90 chodících dětí dostalo do rodiny každé dítě, vrátilo se 38 vyplněných. Vzhledem k počtu sourozeneckých dvojic a rozesílání dotazníků v závěru roku je návratnost úspěšná. Následovaly rozhovory s některými rodiči, kteří buď dotazník již vyplnili, nebo na základě našeho rozhovoru tak učinili. Dotazníky jsem vyhodnotila a následně jsme s nimi pracovaly. K vyhodnoceným výsledkům jsme se přikláněly při sestavování plánu činnosti pro nastávající školní rok. Získané informace jsme sdělovaly širšímu kolegiu školy a také získané informace zohledňovaly při uzavírání smluv s ostatními provozovateli zájmových činností při škole.

Ukázalo se, že zodpovědnost za bezpečnost a zdraví dítěte v jeho volném čase je někdy stresující a zatěžující, obzvláště při větším neboli maximálním počtu přítomných dětí. Při přesunu v hromadně dopravních prostředcích nebo i v okolí budovy školy. Dalším náročnějším obdobím je období svátků a čas před začátkem a koncem jakýchkoliv prázdnin. Rozdíl mezi organizovanou skupinou jednotlivé třídy nebo družinových dětí, která je v rozsahu 1. – 4. třídy jsou markantní. Děti nejsou v takovém uskupení jednotné, předvádí se, jsou nepozorné, nesoustředěné. Stále aktuální zůstává pro rodiče otázka: „Jak se postarat o děti, které již nelze z důvodu navýšení stavu zapsat do družiny?“ Ze zákona jsou upřednostněny děti od první třídy do možné kapacity, jež zde představuje

počtu devadesáti dětí. Řešení výchovných problémů se opírá o ŠVP waldorfské školy. Rodiče hodnotí spolupráci školy – družiny kladně, a nedochází k návrhům vyloučení dítěte z družiny ani ze strany rodičů, ani vychovatelek. Běžné výchovné obtíže se řeší v družině ihned spolu s konkrétními dětmi, v případě mezitřídních nedorozumění za účasti více dětí a ostatních vychovatelek v kruhu.

Řešení problémů:

- ✓ *Oslovení: vychovatelek – pedagogů – rodičů*
- ✓ *Popis: situace – nastínění problému*
- ✓ *Vyslechnutí: zúčastněných – rozhovory – svědci*
- ✓ *Zhodnocení následků: – závěr – důsledky pro dítě, rodinu, vychovatelku, skupinu*

Pokud dojde k závažnějšímu přestupku, jsou rodiče vyzváni k rozhovoru, na kterém se dohodnou na setkání a snaží se problém vyřešit. Ve složitějších případech, kdy problém přesahuje i do času ve vyučování, je přizván i třídní učitel, případně výchovný poradce školy. Rodiče i pedagogové využívají těchto setkání také z preventivních důvodů nebo při podezření na vznikání šikany v dětském kolektivu. Na základě těchto setkání a následných rozhovorů se situace téměř vždy vyřeší bez prodlení. Někdy je potřeba setkání opakovat a určit více cílů ke zvládnutí situace. Na základě zodpovědnosti rodičů při vyplňování dotazníků o přijetí dítěte do waldorfské školy se s úzkou spoluprací rodičů počítá. Rodiče se škole k takové spolupráci zavazují a dobrovolně se pro něj rozhodují (bývá to jeden z impulsů, podle kterého si právě rodiče školu vybírají). Obzvláště v prvních ročnících je spolupráce těchto rodin znamenitá a odráží se na pozitivním vývoji dítěte.

Závěr při vyhodnocení dotazníků jsem zhodnotila jako inicializační. Rodiče této formě odpovědi nepřikládají význam. Jsou navyklí na rozhovory, debaty, diskuze a upřednostňují osobní kontakt. Několika minutový rozhovor k určitým bodům je úspěšnější a je zaručena okamžitá zpětná vazba pro vychovatelky. Při plánování dalšího školního roku budou otevřené družinové schůzky, na kterých budou vychovatelky projednávat zásadní body chodu družiny z předešlého období. Z dotazníků vyplynulo, že počet předběžně přihlášených se od měsíce června do měsíce září zdvojnásobil. Rodiče v těchto typech škol nepřikládají velkého významu při vyplňování dotazníků, jakou by pedagogové potřebovali.

ZÁJMŮVÁ ČINNOST	2013/06	2013/09
Kreativní	3	11
Rukodělný	12	24
Keramika I.	8	11
Keramika II.	6	12
Včelařský	2	4
Pohybový pro 3. – 4. třídu	3	4
Pohybový pro 1. – 2. třídu	11	17
Florbal	9	24
Dramatický	6	12
SZUŠ	8	33
Hudební	14	17
Arteterapie	14	20
Jóga pro děti	2	9
Cirkus LeGrando -	7	22
Taneční pro 1. – 2. třídu	7	8
Taneční pro 3. – 4. třídu	4	8
Pohybový pro MŠ	0	12
Počty přihlášených dětí	116	248

Tab. 3 Přehled počtu nahlášených dětí do zájmového vzdělávání

„ Setkání s dítětem můžeme vnímat jako šanci i pro svůj osobní vývoj a svou osobní proměnu.“⁴⁴

⁴⁴ SMOLKOVÁ T., Na cestě od lilie k růži, MAITREA a.s. Praha 2008, Str. 72

Závěr

Školní družina ve waldorfských školách zapadá do waldorfské pedagogiky. Družiny splňují požadavky a představy rodičů, kolegů, dětí i vychovatelek, poněvadž formu i obsah sami tvoří.

Náročná práce pedagogů v těchto školách není dostatečně finančně ohodnocena, přesto jsou zde další prvky odměn v podobě spokojenosti dětí, rodičů a kolektivu školy. Pro založení waldorfské školy je potřeba silná vůle, odhodlání a spousta obětavých a pozitivních rodičů. Ale také pedagogů s waldorfským vzděláním a správným naladěním.

Propojení školní družiny se zájmovým vzděláváním ve škole, kterou popisuji, funguje již šestým rokem a je inspirací pro jiné školy waldorfského typu. Díky spolupráci s vychovatelkami a pedagogy jiných waldorfských škol, jsem nabyla zkušeností pro zlepšování podmínek pro práci vychovatelky v družině. Vzdělávání ve waldorfské pedagogice, se soustředí převážně na pedagogy základního a mateřského vzdělávání ve školách. Proto jsem s radostí přivítala iniciativou, která vzniká pod záštitou letního vzdělávacího seminář waldorfských pedagogů a bude se věnovat speciálně vychovatelkám waldorfských družin.

Touto prací jsem chtěla nechat nahlédnout do dění waldorfské družiny z pohledu vychovatelek. Popsala jsem řešení výchovných problémů a jejich dopad na děti. Povolání pedagoga je z mého pohledu stále „posláním“. Vlastní ego musí jít při výchově stranou a dítě by se mělo stávat naším partnerem. Jsme pouze jeho pomocníci na jeho začínající cestě životem, kterou mu svým příkladným chováním usnadňujeme. Všechno co mu předkládáme ve škole i ve volném čase jej může ovlivnit v negativním i pozitivním vývoji. Mé osobní přání bych věnovala všem dětem: Aby mohly pocítit svobodné vzdělávání, při každodenní základní povinné školní docházce minimálně tak, jako to mohou zažívat děti ve waldorfských školách. Pedagog a rodič je zodpovědný za vzdělávání dětí, a pokud se my dospělí vzdáme alespoň hodnocení dětí známkami a nebudeme prahnout po soutěživosti, teprve potom může nastat proměna v tom, že do škol se budou těšit všechny děti, nejen ty nadané.

Tato práce, vzhledem ke své konkrétnosti, může být nápomocna při nově vznikajících družinách waldorfských škol, kterých je bezesporu stále v naší zemi málo. Metodika waldorfské pedagogiky se na trávení odpoledního času příliš nezaměřuje, a tak se stává otázkou neustálého bádání.

„Život sám je velkou školou života – a jen tehdy vychází člověk ze školy správně připraven, pokud si z ní přináší schopnost učit se celý život právě od života.“

(Rudolf Steiner, 19. 6. 1919)

Resumé

Ve své diplomové práci jsem specifikovala edukační výchovu waldorfské družiny. Popsala jsem řešení výchovných problémů a jejich důsledky na vývoj dítěte. Zaměřila jsem se na prostředí jedné waldorfské družiny a její propojení s aktivitami zájmového vzdělávání. Přiblížila jsem průběh řízení, plánování a každodenní provoz ve škole tohoto typu. Formou rozhovorů s rodiči, pedagogy a dětmi jsem v kvalitativním výzkumu analyzovala zodpovězené otázky. Školní družina se v plném rozsahu zapojuje do chodu školy a řídí se principy waldorfské pedagogiky.

Resumé

In my thesis I specified educational upbringing Waldorf party. I described the solution of educational problems and their effects on child development. I focused on the environment of one of Waldorf's party and its connection with the activities of leisure education. I approached the course of management, planning and daily operations at the school of this type. Form of interviews with parents, teachers and children I analyzed in qualitative research answered the questions. The youth center is fully involved in the running of the school and follows the principles of the Waldorf pedagogy.

Seznam použité literatury:

ARMSTRONG, M.: Odměňování pracovníků. Grada Publishing, 2009,

ISBN 978-80-247-2890-2

ARMSTRONG, M.: Řízení lidských zdrojů. Grada Publishing, 2007,

ISBN 978-80-247-1407

BAUMANN, A., ABECEDA ANTHROPOSOFIE, IQANES 1999

ISBN 80-86295-01-X

BUERMAN, U. : (Aufrecht durch die Medien) Překlad: Hradil: Jak (pře)žít s médii.

Poznání, 2009, ISBN: 978-80-86600-58-1

BLATTMANNOVÁ, E., BLUMEOVÁ, CH., STREIT, J.: Výchova a zdraví našich dětí.

2007 FABULA, str. 137 ISBN 978-80-86600-39-0

HEYDEBRAND v. C.: O duševní podstatě dítěte: 1993 Baltazar

ISBN 80-85791-00-5

GARLGERN, F., KLINGBORG, A.: Výchova ke svobodě. Asociace waldorfských škol,

2. vydání 2013, ISBN 978-80-90522-4-4

GREGAR, A.: Řízení lidských zdrojů. Brno: IMS, 2008.

HELUS, Z., KRATOCHVÍLOVÁ, J., RÝDL, K., SPILKOVÁ, V., ZDRAŽIL, T., Proměny
pojetí vzdělávání a školního hodnocení, AWŠ ČR, Praha 2012 ISBN 978-80-905222-0-6

HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J.: Školní družina. Portál, 2011,

ISBN 978-80-7367-900-2

HEŘMANOVÁ, J., MACEK, M.: Metodika pro tvorbu ŠVP ve školském zařízení

pro zájmové vzdělávání NIDM. MŠMT, 2009, ISBN 978 – 80 -86784 - 77 - 9

HOLEYOŠOVSKÁ, A.: Zájmová činnost ve školní družině. Portál 2009

ISBN 978-80-7367-586-8

- HRADIL, R.: Výchova a zdraví našich dětí. Hranice: Fabula, 2007,
ISBN 978-80-86600-39-0
- KOEPE, H.: Tři stupně ve vývoji školního dítěte, AWŠ ČR 2013
ISBN 978-80-905222-2-0
- CHRÁSKA, M.: Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu.
1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2007.
- KOHOUTEK R., Vývojová psychologie, IMS Brno 2003
- KOHOUTEK, R., Pedagogická psychologie, IMS Brno 2006
- KOUBEK, J.: Řízení lidských zdrojů. MANAGEMENT PRESS, Praha 2010
ISBN 978-80-7261-168-3
- KURIC, J., Vývojová psychologie II. IMS Brno 2007
- KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky, Praha: Portál, 2008 ISBN 978-80-7367-383-3.
- LIEVEGOED, B., C. J.: Vývojové fáze dítěte. Baltazar, Praha, 1992, ISBN 80-900307-7-7
- OURODA, K., Základy pedagogiky IMS Brno 2003
- MŠMT: Základy lektorské práce. Národní institut dětí a mládeže,
2004 ISBN 80-86784-07-X
- PÁVKOVÁ, HÁJEK, HOFBAUER, HRDLIČKOVÁ, PAVLÍKOVÁ: Pedagogika
volného času. Portál, 1999, ISBN 80-7178-295-5
- PRŮCHA J., Moderní pedagogika, Portál 1997 ISBN 80-7178-170-3
- RADVAN, E., KUČERA J.: Vybrané problémy metodologie vědy IMS. Brno, 2010
- RADVAN, E., VAVŘÍK, M.: Metodika psaní odborného textu a výzkum
v sociálních vědách IMS. Brno, 2009
- RAJNOHOVÁ, S.: Bakalářská práce: Děti a učitelé v prostředí waldorfské školy 2011
- REUYSOVÁ, E., VIEHOFFOVÁ, H.: Jak s dětmi trávit volný čas. Portál, 1996,
ISBN 80-7178-073-1

RICHTER, T.: Vzdělávací plán pro 1. - 12. ročník Waldorfské školy, AWŠ Praha 2013

ISBN 978-80-905222-5-1

SELG, P.: Duchovní jádro waldorfské školy, Anežka Janátová AWŠ ČR 2010

SMOLKOVÁ, T.: Na cestě od lilie k růži, MAITREA a.s. Praha 2008

ISBN 978-80-87249-02-4

STEINER, R.: Antroposofie a pedagogika AWŠ ČR 2011

STEINER, R.: Erziehung zum Leben (Výchova pro život), GA 297a,

Dornach (Švýcarsko), 1998

STEINER, R.: Antroposofie a pedagogika. AWŠ ČR, 2011

STEINER, R.: Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky. Semily: Opherus,

2003, ISBN 80-902647-8-6

STEINER, R.: Waldorfská pedagogika – Metodika a didaktika. Semily: Opherus,

2003, ISBN 80-902647-7-8

STEINER, R.: Waldorfská pedagogika – Seminární hodiny. Semily: Opherus, 2003

ŠTĚPANÍK, J.: Nejčastější chyby a omyly manažerské praxe. Grada Publishing,

2010, ISBN 978-80-247-2494-2

ZUZÁK, T.: „Osud člověka a individualita“. Fabula, 2009,

ISBN 978-80-86600-61-1

VAGNEROVÁ, M.: Vývojová psychologie: Univerzita Karlova v Praze. Karolinum

ISBN 80-7184-803-4

VÍZDAL, F.: Základy psychologie. Brno: IMS, 2009

VODÁK, J., KUCHARŽÍKOVÁ, A.: Efektivní vzdělávání zaměstnanců.

Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-3651-8

ZUZÁK, T.: Osud člověka a individualita Fabula, 2009, ISBN 978-80-86600-61-1

ZUZÁK, T.: Hledání vztahu jako základ pedagogiky Fabula, 2004, ISBN 80-86600-16-5

Časopisy a sborníky:

ČLOVĚK A VÝCHOVA: Asociace waldorfských škol ČR. 01/2007 – 1/2014

SBORNÍKY WALDORFSKÉ VĚNEČKY vydávané od roku 2002 – 2011 JARO, LÉTO, PODZIM, ZIMA

Dokumenty WZŠMŠ Brno: Rámcový vzdělávací program družiny, Vnitřní řád školy a školní družiny, Plán školní družiny

Internetové stránky: www.waldorf-brno.cz, www.msmt.cz, www.iwaldorf.cz, www.mojeskola.cz, www.skolacek.tym.cz, www.msmt.cz, www.otevreneskoly.cz, www.rodicevitani.cz

<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon> Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, školním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

<http://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon> § 123 odst. 5 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

<http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1> Školská zařízení pro zájmové vzdělávání a prováděcí vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání

Seznam příloh, obrázků a grafů:

Obr. 1 Názorný graf vzájemné spolupráce.....	30
Obr. 2 Rozdělení pobytu dětí v týdnu 2012.....	
Obr. 3 Rozdělení pobytu dětí v týdnu 2013.....	49
Tab. 1 Přehled počtu nahlášených dětí v družině v měsíci září 2012.....	48
Tab. 2 Přehled počtu nahlášených dětí v družině v měsíci září 2013.....	48
Tab. 3 Přehled počtu nahlášených dětí do zájmového vzdělávání.....	62
Příloha č. 1.: Vzor dotazníku rodičům	
Příloha č. 2.: Vzor zápisního lístku do školní družiny	
Příloha č. 3.: Ukázka metodického příkladu ze Sborníku č. 4 - Věneček Zima 2002	
Příloha č. 4.: Ukázka metodického příkladu ze Sborníku č. 2 - Věneček Léto 2002	
Příloha č. 5.: Ukázka rukodělné práce dětí v družině – „Betlém“	
Příloha č. 6.: Vzor plánu waldorfské školní družiny pro rok školní rok	

Příloha č. 1.: Vzor dotazníku rodičům

PROVOZ DRUŽINY

Budeme využívat **ranní družinu od 7 hod.**

Máme zájem o **konec odpolední družiny v 16:30 hod.**

Máme zájem o **konec odpolední družiny v 17 hod.**

ČINNOST DRUŽINY

Budeme využívat výletu do lesa 1x týdně

Upřednostňujeme pobyt na hřišti a zahradě školy před vycházkou do lesa

Budeme navštěvovat RUKODĚLNÝ KROUŽEK v rámci družiny v pondělí

Budeme navštěvovat RUKODĚLNÝ KROUŽEK v rámci družiny ve čtvrtek

NABÍDKA ZÁJMOVÉ ČINNOSTI

KERAMIKA (pondělí)

KERAMIKA (úterý)

Včelařský kroužek (středa)

Pohybový kroužek pro 3. – 4. třídu (úterý)

Pohybový kroužek pro 1. – 2. třídu (pondělí)

Florbal pro 1. – 9. třídu (pátek)

Dramatický pro 1. – 5. třídu

Budeme pokračovat ve výuce ZUŠ

Hudební kroužky

Arteterapie

Jóga pro děti

Cirkus Le Grand

Taneční kroužek pro 1. – 2. třídu (čtvrtek)

Taneční kroužek pro 3. – 4. třídu (čtvrtek)

SPOLUPRÁCE - POZNÁMKY

Je ve vašich možnostech podílet se na konkrétním úkolu v družině?

(šití, renovace hraček, natírání, výzdoba, doprovod na akce družiny - výlety apod.)

Jméno, kontakt, nabízená pomoc:

S čím jste v rámci waldorfské družiny nejvíce **spokojeni?**

Co v rámci waldorfské družiny nejvíce **postrádáte?**

Poznámky:

Příloha č. 2.: Vzor zápisního lístku do školní družinyAdresa školy

Zápisní lístek do školní družiny pro školní rok 20.. / 20..

Jméno žáka _____ Třída _____

Rodné číslo _____ / _____ Zdravotní pojišťovna _____

Bydliště _____

Tel. č.: _____ Státní příslušnost _____

Upozornění na zdravotní problémy dítěte _____

Jiná upozornění _____

Zájmy dítěte _____

Jméno otce (zák. zástupce): _____ Tel. č.: _____

Zaměstnavatel otce: _____

Jméno matky (zák. zástupce): _____ Tel. č.: _____

Zaměstnavatel matky _____

Jiná kontaktní osoba (babička, dědeček, teta, apod. – pro případ nenadálých událostí)

_____ tel. č. _____

Záznamy o propouštění dítěte ze školní družiny		
Den	Hodina odchodu dítěte ze ŠD	Poznámka: dítě bude odcházet samo x s doprovodem (rodičů, sourozenců uvést)
Pondělí		
Úterý		
Středa		
Čtvrtek		
Pátek		

Dítě si kromě rodičů mohou vyzvednout tyto osoby (plná moc):

jméno, příjmení, tel. kontakt: _____

jméno, příjmení, tel. kontakt: _____

jméno, příjmení, tel. kontakt: _____

Pokud si dítě ze ŠD vyzvedává sourozenec, může si je vyzvednout i v jinou než uvedenou hodinu.

souhlasím x nesouhlasím _____

podpis _____

Má-li být dítě uvolněno ze školní družiny dříve než v hodinu určenou na zápisním lístku, musí se předem prokázat písemným vyzváním rodičů.**Byl/a jsem seznámen/a s vnitřním řádem ŠD.****Celé znění vnitřního řádu ŠD je uloženo na sekretariátu a stránkách školy:...**

Datum nástupu dítěte do ŠD _____

Datum _____ Podpis zák. zástupce _____

Příloha č. 3.: Ukázka ze Sborníku/Věnečku k činnostem k adventnímu období

Domácí výroba měňákových svíček

Vždy měň na středových trzích přikrývají voniči kádě s rozpáštěným včelím voskem. Nebylo snadné získat své místo u kádě... Když jsem pak zjistila, že se dá vosk i knot koupit ve včelářských potřebách, nic nebránilo začít vyrábět vlastní svíčky i doma.

Proč je výroba svíček tak jednoduchá a oblibená, my už doma žádné jiné než svíčky vlastní výroby nepoužíváme. Když vidíme, že svíčky docházejí, radosně se vrátíme do výroby. Aby se připravila výtvarná svíčka co nejvíce zpodobnila, máme vše potřebné uložené v malé dřevěné bedýnce: stěrkou na vosk, různé silné knoty a vosky

Potřebujeme: voničný včelí vosk (nebo i obyčejný parafinový), knot (obojí koupíme ve včelářských potřebách nebo Ignis – viz adresa), knoty se prodávají různé silné podle průměru svíčky), úzkou vysokou zavazovací sklenici (třeba od oliv či francouzské marmelády) – ve větším kolektivu můžeme použít širší sklenici či plechovku.

Kosky vosku dáme do sklenice a ve vodní lázni roztahujeme, mícháme špějí (rychlejší je vložit do rozehřáté trouby, pokud jsme zrovna dopoklady). Knot krátce namáčíme do rozaveného vosku, na vzduchu necháme zaschnout a tento postup opakuje dokud není svíčka dostatečně silná. Knot můžeme na konci zařít kordlíkem nebo maňáčkou (který usílujeme, když už je svíčka dostatečně silná) nebo masíme po každém namočení knot oběma rukama naproti, aby svíčka byla rovinná. Aby děti nekupaly vosk mimo skleničku, zpívají těsně po vytváření z vosku se svíčkou nad skleničkou písničku: „počkaj, až to okape“ s libovůlnou pentatonickou melodií. Fakt teprve si mohou svíčku vzít k sobě. Je třeba se cvičit v trpělivosti a nenamáčet svíčku moc rychle za sebou – vždy narovnat a počkat, až vosk trochu oschne... Namáčíme poměrně rychlým, ale pevným pohybem, aby se nám nedělala na konci bambule. Konec svíčky (bez knotu) můžeme těsně před dokončením zařizovat teplým nožem, aby svíčka stála a utřizovaný konec vrátit zpět do nádoby s voskem...

Rolované svíčky

Výroba rolovaných svíček je opravdů u nejjednodušší a nejobzornější. Zvládnou ho i úplně malé děti. Potřebujeme: pláty včelího vosku (prodávají se asi 30x20 cm), knot silný podle průměru svíčky Nasřítáme si čtverčky nebo obdélníky (např. 10x10cm). Můžeme chvíliku nahřát nad topením, zalozíme knot tak, aby asi 1 cm vyčouhal, pevně kolem knotu plát stlačíme.

Plovací svíčky

Zkonštruji jste už, poznáte svíčky lodičky po vodě?

Výroba i pouštění lodiček je pro děti velmi oblíbenou zábavou. K tomu účelu máme doma starobylou kameninovou mísu a v ní s dětmi každé ránoce postavíme lodičky z otečových skořápek. Děti s velkou radostí sledují jejich plavbu, zda putují spolu či se utří při kraji, či lodička se dala napřít vodní hladinou... Zvlášť magická atmosféra je po setmění...

Potřebujeme: pluky skořápek od vlašských ořechů, knot nebo bavlněný provázek (2-3 cm dlouhé kosky), vosk Do menší skleničky (od dětské výtvarny) vložíme kosky vosku a dáme do vodní lázně (nebo do trouby) rozpustit. Nejprve kosky knotu krátce namočíme ve vosku a necháme zatuhnout, aby se nám lépe zapichovaly do vosku ve skořápce. Rozpáštěný vosk lijeme do skořápek a po malé chvilce už můžeme zapichovat doprostřed kosky knotu. Necháme zatuhnout a můžeme pouštět.

Záběhání měňákových svíček

Rádi s dětmi zdobíme svíčky barevným včelím voskem. Pokud se nechystáte vyrábět svíčky, můžete si měňákové svíčky z včelího vosku a pluky barevného včelího vosku na záběhání koupit v Ignisu. Můžeme libovolně kosky barevného vosku odstříhat nebo odtrhnout, a v teplejších místech trpělivě rozchřítat. Po malých kouscích přidávejme na svíčku a tím vyrováme různé absrakční i konkrétní dohace. Je možná třeba na motou svíčku nalepit zrně hvězdičky a měsíček – a vyrobit noční svíčku... nebo pestrobarevnou veselou svíčku... ale to už záleží na vašich nápadech!

Dvojitě ozdobné zápalky

Ucedíme ke stolu, zapalujeme svíčku na adventním věnci - a teď co s vypalovanou svíčkou? Na svátečním stole ji nenecháme a strčí ji zpět mezi nevypalené svíčky nám zřítí situaci pro přístě, až budeme mezi svíčkami hledat tu, co ještě škne. Velmi oblíbené jsou "barevné svíčky". Skrtání těmto svíčkami se stává jedním z domácích rituálů. Tento rituál je velmi oblíbený a aby na něm měli účasť i děti pořídila jsem k tomu ještě zvláštní. Je odměnou pro každého, kdo může právě svíci zhasit.

Potřebujeme: 2 krabičky zápalek, lepidlo, barevný filc

Krabičky slepíme k sobě vrchní a spodní stranou. Ve vrchní krabičce svíčky ponecháme a z dolní krabičky je vysepeme (do ní budeme odkládat svíčky vypalované). Vrchní a spodní stranu této dvojkrabičky polopípe filcem a na vrchní stranu ještě pomoci barevných filců nalepíme obrázky na jaký si kdo troufne (stromček, anděl, hvězdička, měsíc, slunce...apod.)

19

18

Příloha č. 4.: Ukázka ze Sborníku/Věnečku k činnostem k svatojánskému období

V lese...

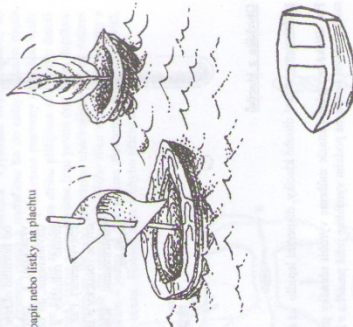
K létu patří pohyb v lese. V lese se najde spousta přírodního materiálu na výrobu hraček. Nezapomeneme si vzít do kapsy zavírací nůž s pilkou (např. švýcarský - červeny). Nejlepší je vyřezat jednoduché hračky z kůry a dřeva přímo v přírodě. Vášší děti (od 4 let) si mohou s naší pomocí ořezávat dřívka samy. Děti při práci se dřevem získají kvalitu přírodního materiálu. Přitom pracujeme společně s nimi, aby si děti napodobou osvojovaly správné bezpečnostní návyky (veskeré pohyby děláme kontrolované a dbáme na bezpečné vzdálenosti). Po práci nože vždy uklídíme.

Lodička z kůry

V raném létě, když jsme všichni u vody, můžeme dětem vyrobit lodičku z kůry. Pro děti je velkým zážitkem poskát lodičky po proudu potůčku nebo po řekách plyvých vody. Je napínavé, zda lodičky zvládnou všechny nástrahy. Někde děti i napětím běhají po břehu a sledují, jestli lodička propadne šlajsonu nebo jí zastíží hráz...

Potřebujeme: borovou kůru (je tuhá), popř. klacek na stěžen, papír nebo listky na plachtu

Kůru setřeme do tvaru loďky - buď na obou koncích do špičky nebo jeden konec do špičky a druhý rovně. Vnitřek lodičky vydláždíme: nejprve špičkou nože „obkrojíme“ vnitřní tvar po obvodu loďky (vytvoríme bord loďe - v místě těžší než necháme nevylábnou „lavítku“, do které budeme zapichovat stěžen), a pak už lze snadno dílat (pouze, aby se nožem nepropuli slaz. Proud se vám to přece podaří, stačí jen trochu zkušeností... přání je srozumitelné, stačí jen trochu sejmout kůru). Vnitřek lodičky vydláždíme, vyřezáme stejné kůru, kterou uraťujeme klacek do ohrádek nebo kůru jednoduše špičkou nože našleme a do tak vzniklého otvoru stěžen (klacek zařijí do špičky) pevně zasuneme. Na stěžen navlékeme list nebo papír. Aby lodička byla dobře vyvážená a nepřetrácela se, dáváme stěžen do těžší a větší plachty připravině velikosti lodičky. Pro malé děti postačí pramice bez plachet (v pramice můžeme vydlábat lavíčky).

Lodička z kůry
M. Roháč (upraveno H. Rytimov), V. Fischer

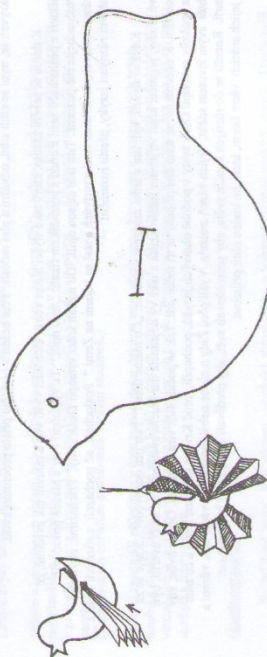
Kam ta vo - da te - ce, kam ji ne - se proud?
Kam se Fe - ka zra - ctí, ví to něk - do z vás?

Kam lo - dič - by zřít - ry chyt - jí, prou - dem plout?
Tam, kde řin - zít plá - ctí, tam, kde sí - dli čas.

Symbol svatodušního období je bílá holubička. Je to tvor, který se pohybuje mezi nebem a zemí, symbol svobodného ducha. Svatodušní období je též symbolizováno svatbou. Dochází ke spojení ženského a mužského principu - jednotě. Dětem zprostředkujeme tuto náladu v pohádkách, písničkách a hrách s motivy holubičky (Kdes, holubičko, litala, Vyletěl holubiček ze skály, Vyletěl holubiček...) a svatby.

Holubička z papíru

Z papíru kartonu vyřídíme ptáčka dle stříhu. Na značce prořídíme. Z papíru 10 x 20cm vyřídíme harmoniku (po 1 cm) a provlékneme proříděným otvorem. Nahoté stepíme dle obr. a zavěsíme nad stůl.

Svatba - taneční hra
Hudba: Hanka Rytimová

Př - řel ze - nich hře - věs - té skvě - lí -
na - mí po ces - té, plá - ctí - kto - mu zpl - va - jí,
nad hla - va - mí té - tu - jí, ne - ba, ze - mě já - sa - jí,
všech - ni spo - lu ple - sa - jí.

Na louce mýjeme věnce a křtilim nazdobíme nevěstu, ženichovi natrháme kytičky. Ostatní děti se postaví do špalíru. Ženich prochází špalírem k nevěstě, která sedí v podřepu na druhé straně špalíru, pozvedá ji a předává jí kytičku. Ženich s nevěstou pak společně za ruku procházejí branou, kterou děti mezi tím vytvoří ze špalíru ruk. Žo vždy 2 protáhní děti spojí ruce nad hlavami a vytvoří bránu. Na závěr všichni vytvoří koleem nevěsty a ženichů, kráčí a tančí v kruhu. Zpíváme několikrát za sebou, nebo na závěr jen la,la,la.

Příloha č. 5.: Ukázka rukodělné práce dětí v družině – „Betlém“

Příloha č. 6: Plán činností waldorfské školní družiny pro rok školní rok...

	Vzdělávací program družiny dle ŠVP	roční družinová hra	činnosti ve třídách
září	rozvoj schopnosti-komunikace, seznamujeme se tvorba dobrých vztahů a respektování se navzájem podpora spolupráce a zodpovědnosti prohlubování odpovědnosti za materiální prostředí člověka pravidla družiny v jednotlivých třídách	Hra se letos týká poznávání cizích zemí zvyklosti, příběhy, písničky, jídlo. Divadlo: seznámení se s hrou Čarodějníci a sově posílá dětem dopisy, fotky, pohlednice atd.	úprava prostor družiny společná tvorba příjemného prostředí seznámení s pravidly v družině výzdoba a uspořádání družiny pravidla družiny ochrana bezpečnosti a zdraví
říjen	rozvoj sebezpoznání a poznání světa kolem doprava: jak se chovat na cestě a ve veřejné dopravě rozvoj schopnosti spolupracovat pravidla družiny - společná návštěva tříd prožívání Michalského období - příběhy, písně, tvorba objevování rozmanitostí přírody svět za našimi hranicemi: rozmanitost kultur	Čtení dopisu z Waldorfské školy Bratislavy Slovenské písničky, pohádky. Vaření typického slovenského jídla. Namalování mapy světa na chodbu družiny. Práce se dřevem a jiným materiálem K vytvoření slovenské krajiny.	příchod podzimu - hry, malování výzdoba třídy v duchu podzimu sběr plodů a jejich poznávání spolupráce při vymyšlení a stavbě objektů (domečků, lodí atd.) divadelní představení každodenní sdílení v kroužku, čtení z knížek
listopad	Martinská slavnost prožívání ročních svátků a s nimi spojených tradic schopnost sdílet a podělit se s ostatními objevování rozmanitostí a proměn přírody školní zařízení v jiných zemích - jak se dětem žije ve Skandinávii	Švédsko. Dopis z družiny v Boulanger. Společné čtení dopisu. Fotky, příběhy, měsíc skandinávských dětských knížek Tvoření z kamínků: skřítci. tradiční FIKA - svačinka u svíčky Odpověď na dopis.	Sv. Martin - tematické tvoření příchod zimy- výzdoba tříd a chodby příprava na Advent příprava na vánoční jarmark příprava na adventní čajovnu každodenní sdílení v kroužku, čtení z knížek
prosinec	prožívání ročních svátků a s nimi spojených tradic rozvoj schopnosti spolupracovat a realizovat společný nápad bližší seznámení dětí s naší kulturou a jejími hodnotami (výstava) na pozadí jiných kultur	Dopis: Izrael. Židovský příběh. Vánoce v Izraeli. Hra. Příprava chalvy. Společné tvoření Betlému. Po týdnech: minerální, rostlinná, živočišná říše, svatá rodina	výroba adventních kalendářů do tříd výroba adventních věnců do tříd Mikulášská a předvánoční besídka Vánoční výzdoba tříd a chodby společná příprava na Vánoční jarmark společná návštěva výstavy Adventní čajovna v Zelené
leden	Tříkrálová slavnost - prožívání ročních svátků a s nimi spojených tradic umění komunikace a naslouchání	Dopis: Maďarsko. Písnička v originále. Typické sladkosti. Dopis z Waldorfské školy. Návštěva rodičů	Tři Králové - divadlo zimní výzdoba tříd a chodby společné čtení knihy - tematické tvoření každodenní sdílení v kroužku, čtení z knížek
únor	prožívání ročních svátků - Masopust sociální chování - sousedství školy péče o materiální prostředí - harmonizace prostředí	Dopis: Waldorfská škola Varese - Itálie. Pizza. Velikonoce v Itálii. Tvoření z těstovin.	Masopust - proč slavíme masopust, povídání Masopust - výzdoba tříd tvorba s masopustní tematikou každodenní sdílení v kroužku, čtení z knížek
březen	prožívání ročních svátků a s nimi spojených tradic Velikonoce objevování rozmanitostí přírody - příroda v jejím ročním cyklu	Dopis: Francie. Zpívání. Tematické tvoření. Francouzská kuchyně.	Příchod jara - příběhy a povídání přesazování kytek tvorba Morény - povídání jaro v přírodě
duben	místo, kde žijeme: objevování přírody a převzetí odpovědnosti za prostředí kolem sebe, péče o životní prostředí, recyklace, třídění odpadu	Skotsko. Příběhy skotských hrdinů. Skotské zvyklosti tradiční jídlo. Návštěva tatínka ze Skotska.	každodenní sdílení v kroužku, čtení z knížek výzdoba třídy a chodby s jarní tematikou práce na dni Země

	rozvíjení schopnosti dokončit započatou práci (úkol)		
květen	podpora schopnosti projevit pozitivní city, pozorování svých pocitů - kdy jsem smutný, veselý... podpora respektování pocitů ostatních	Dopis: Nepál. Pohádka. Návštěva studentky, která dlouhodobě v Nepálu pracovala.	Svátek Matek - povídání tvorba dáreků ke DNI MATEK Společná aktivita na zahradě příprava na dětský den každodenní sdílení v kroužku, čtení z knížek
červen	rozvíjení zodpovědnosti za své chování a okolní svět rozdílnost životní úrovně v jiných zemích	Dopis: Afrika. Tvorba amuletů. Africká pohádka. Bubby: návštěva skupiny která pracuje terapeutickým tancem.	Dětský den - povídání, soutěže Léto ve výzdobě družin a chodby každodenní sdílení v kroužku, čtení z knížek

	činnosti na hřišti a v okolí školy	činnosti v kuchyni	rukodělné činnosti
září	vycházky do okolí školy odpolední výlety do lesů lanové dráhy, hry se švihadly zahradka - péče o záhonek opékání	chlebičky pečení podle kuchařky zenového Mistra - Bible chleba jablečný závin	družinový deníček Zaludáci v kukuřičném listu Michalské vitráže čaje z bylinek-smotávání bylinek do listů výroba z podzimních plodů sovičky malované různými technikami
říjen	míčové hry sběr podzimních plodů pouštění draků hry se sportovním náčiním hry na pískovišti stavba domečků na hřišti odpolední výlety do lesů	mletí mouky a příprava chleba pečení chleba slovenské národní jídlo - Pirohy	ozdoby z bylin draci z plsti, barevných papírů a listů ozdoby z šlípků a jeřabin-srdíčka na drátčích a jiné. houbičky z filcu a ruliček zdobení dýní podzimními plodinami slovenská krajina z látek, ovečky, domky
listopad	pozorování podzimní přírody sportovní hry - honičky Martinské procházky s lucernami hry ve skupinách - Špikovaná výlety do lesa - stavba domu	chlebičky pečení Kannelbullar	Martinská světla z plechovek kamenní skřítky výroba misek, konvíček a svícnu na čaj trpasličí z otisku ruky filcu a vlny náramky ze špejlí od nanuků dřevěné postavičky
prosinec	věšení krmítek pro ptáčky vycházky a pozorování krajiny návštěva muzea nebo kina bobování, sáňkování, koulování	pečení perníčků a cukroví zdobení perníků a cukroví příprava pohoštění na besídku drobné sladkosti na čajovnu příprava čajů	Vánoční přáníčka Andělci výroba betlému z přírodnin a hlíny lilie z drátků a staniolu řetěz z plsti, slámy a barevných bambulí svíčky z včelího vosku odlévání včelího vosku do skořápek
leden	sněhové stavby, koulovačky, honičky vycházky do okolí bobování, sáňkování zimní hry	slané tyčinky preclíky s mákem maďarská specialita chleba	Tři králové - vyrábíme: koruny a dary vitráže do oken - průsvity koráلكové tvoření přívěsky z kamínků a drátků
únor	sněhové radovánky, hrátky s ledem vycházky do okolí školy bobování, sáňkování na hřišti školy	masopustní pečivo milosti plněné koblihy vaječná pomazánka pizza ozdobená vejce	Masopustní masky na obličej z papirmache kostýmy krmítka ze šišek a loje svíčky Hromničky
březen	hry na dětském hřišti v okolí školy práce na zahradě- sázení vytvoření her namalovaných na asfaltu - panák, Twister	pečení z listového těsta francouzský cibulový koláč rohlíky	přání ženám k svátku MDŽ výroba pištalky výroba knížky o ovečce Moréna z makovic a obilí
duben	vycházky do okolí školy, do lesa a na hřiště míčové hry, florbal, překážkové dráhy polévka na ohni	bylinkové pomazánky s pečivem bylinkové čaje housky	čarodějnice na zavěšení květiny z organzy-brože, sponky bylinková mýdla
květen	návštěva výstavy nebo parku ve městě vycházky do okolí školy a do lesa stavění domečků pro skřítky z přírodnin volná hra na školním hřišti údržba záhonku na zahradě	chlebičky skotské speciality	malování hedvábných šátků dárky pro maminky náhrdelníky z brambor, těstovin plátky ze semínek

červen	sportovní dny s náčiním celodenní závěrečný družinový výlet	ovocné koláče chlebové placky pečené na ohni	výroba tabulek ze dřeva na psaní křídou květinové víly z papírových ruliček smaltování přívěšků zdobené vázičky ze skleniček
---------------	--	---	---